

شیخ شیر محمد همدانی،
پاسدار میراث اسلامی در نجف اشرف
اثر احمد علی مجید حلی

ترجمه و تلخیص: زهرا اسحاقی

مقدمه مترجم

بین علمای بزرگ شیعه، افراد زیادی را سراغ داریم که کنار تألیف و شاگردپروری، آثار مورد نیاز خود را کتابت می‌کردند یا هر گاه به ارزش یک کتاب پی می‌بردند، خود یا یکی از شاگردانشان آن را کتابت می‌کردند تا از دستبرد حوادث محفوظ بماند.

در دوران معاصر، سرآمد آنها شیخ شیر محمد همدانی بود که تلاش شایان توجهی در این زمینه کرد. او آثار زیادی را کتابت کرد و آنها را محفوظ نگاه داشت.

شیخ شیر محمد افزون بر مایه علمی، در تصحیح و مقابله متون نیز دستی داشت و به آن اهمیت می‌داد. پیش‌تر، یکی دو پژوهش درباره او انجام شده و جدیدترین آنها مقاله احمد علی مجید حلی است که جامع‌تر از دو مقاله مذکور است.

مترجم این مقاله را از کتاب *الصلوات الثقافية بین العراق و ایران* ترجمه و تلخیص کرده و به علت اهمیت آن به خوانندگان و محققان مشتاق پیشکش می‌کند.^۱

---

۱. مشخصات مقاله فوق چنین است: «علماء ایران و نسخ التراث العربی فی النجف الاشرف» الهمدانی النموذج، احمد علی مجید الحلی. این مقاله در کتاب *الصلوات الثقافية بین العراق و ایران*، اعداد الدكتور نصیر الکعبی، تهران، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰، ص ۸۰۳ - ۸۶۳، چاپ شده است.

مقدمه مؤلف

نجف اشرف، شهر امیرالمؤمنین(ع)، به میراثی غنی آراسته گردیده که زبان عربی و فارسی در آن وجود داشته است؛ همچنین خانه‌ها و قفسه کتابخانه‌های عمومی آن پُر از کتاب است. وجود کتابخانه‌هایی مثل کتابخانه شیخ محمد حسین آل کاشف الغطاء، کتابخانه سیدمحسن حکیم، کتابخانه شیخ عبدالحسین امینی، کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) و کتابخانه شخصی آل قفطان، جلوه دیگری به این شهر داده است. کتابخانه‌های محدث نوری، سماوی، بحرالعلوم، سید محمدصادق، همدانی و کتابخانه شوشتری نیز در این شهر وجود داشته که اکنون برخی از آنها پراکنده شده است.

از طرف دیگر، علمای ایران نقش مهمی در حفظ و نشر میراث علمی اسلامی داشته‌اند؛ این مطلب نیازی به دلیل و مدرک ندارد و اهل علم و هنر، با نگاه تیزبینانه‌شان، شاهد این موضوع هستند و بزرگان زیادی را در این عرصه مشاهده کرده‌اند. بهترین مثال برای این مورد، شیخ شیر محمد همدانی(ره) است. او یکی از بی‌نظیرترین شخصیت‌ها و از بزرگان عرصه علم و دانش و دارای شخصیتی عجیب و همت و اراده‌ای عجیب‌تر بود. او اهمیت و ارزش میراث علمی اسلامی را درک کرده بود و با تمام توان از نابودی و غارت یا سوزاندن کتاب‌های نفیس جلوگیری کرد.

به نظر او، حفظ میراث اسلامی، یک واجب شرعی بود و ثمره این دیدگاهش، جمع‌آوری نسخه‌های زیادی در طول پنجاه سال از عمرش بوده است که در مورد آنها بین بزرگان تراث، مانند سماوی، تهرانی، اردوبادی و امینی - رحمهم‌الله - اختلاف وجود داشته است.

برای گرامیداشت مقام این بزرگوار و تقدیر از تلاش‌های فراوانی که در زمینه احیای نسخه‌های عربی داشته، مجله الوفاء فهرستی از نسخه‌های عربی و دست‌نوشته‌های او را که بالغ بر ۱۱۱ مورد است، همراه تألیفات او که نسخه‌برداری شده و بالغ بر ۲۶ نسخه هستند و در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجودند را جمع‌آوری کرده است.

شرح حال شیخ همدانی^۱

شیخ شیرمحمد بن صفرعلی بن شیر محمد جورقانی در همدان متولد در نجف ساکن و مدفون شد.

ولادت

وی در محرم سال ۱۳۰۲ در قریه «جورقان» که در یک فرسخی همدان و بر سر راه تهران واقع گردیده بود، به دنیا آمد.

قابل ذکر آنکه بخش‌های اول مقاله، به علت اطناب زیاد تلخیص شد و متن اصلی به صورت اولیه حفظ شد.
۱. ما در ترجمه مؤلف(ره) چند سطری از مطالب شیخ محمدباقر انصاری در مجله تراث با شماره‌های ۷۳ - ۷۴ و ۱۳۰ - ۱۳۶ را می‌آوریم و از مطالب ارزشمند او استفاده می‌کنیم. همچنین به جایگاهی که این مطلب از آنجا نقل شده‌اند نیز اشاره می‌کنیم.

شیخ شیرمحمد، مقدمات و مبادی علوم را نزد شماری از علمای همدان آموخت. معلم و مطّول را نزد سید حسن شورینی فرا گرفت و قرائت سطوح را نزد شیخ محمدهادی تهرانی و سید عبدالحسین فاضل دزفولی همدانی به پایان رسانید. بعد از آن، در سی و شش سالگی، همراه تعدادی از معاصرانش چون شیخ محمد انواری، برادرش شیخ حسین انواری و شیخ حیدر انصاری به نجف اشرف رفت. در نجف اشرف در محضر عالمانی چون آیت‌الله شیخ ضیاءالدین عراقی، آیت‌الله میرزا حسین نائینی، شیخ علی اصغر خطائی، سید محمد فیروزآبادی و شیخ مهدی مازندرانی حضور یافت. در رجال و فقه نیز نزد سید ابوتراب خوانساری دانش آموخت و از آن بهره فراوان برده، به درجه اجتهاد رسید.

شیخ شیرمحمد همدانی در علم و تحقیق، جایگاهی عالی یافته بود، او از حافظان قرآن و اخبار بود و در عقائد و اخلاق هم تبحر داشت. با وجود اینکه در زمینه فقه و اصول تحصیل کرده بود و از این دو فن آگاهی خاصی داشت، فقه و اصول را رها کرد و با اشتیاق فراوان به احیای میراث حدیثی و عقائدی پرداخت. فتاوی فقهی او عبارتند از: جواز تقلید ابتدایی از میت، کفایت غسل‌های مستحب به جای وضو، عدم وجوب خمس در عصر غیبت، وجوب نماز جمعه، عدم جواز تصویر حتی با دوربین عکاسی. او دولت زمان خودش را غاصب می‌دانست؛ به همین جهت، همکاری با دولت را حتی در وصل کردن برق و شناسنامه گرفتن نادرست می‌دانست.

شاگردان او عبارتند از: شیخ سیف‌الله نور محمدی، شیخ محمدجواد مظفر، شیخ معراج شریفی. وی مورد اعتماد آیت‌الله حکیم(ره)، آیت‌الله سید عبدالهادی شیرازی(ره) و آیت‌الله خوئی(ره) بود. مالکان نسخ خطی نیز به او اعتماد می‌کردند و نسخه‌هایشان را برای مقابله در اختیار او می‌نهادند.

وفات او و مدفنش

شیخ شیرمحمد همدانی در ۲۸ جمادی‌الآخر سال ۱۳۹۰ هـ در نجف اشرف درگذشت. برخی تاریخ وفات او را سال ۱۳۸۱ هـ می‌دانند که صحیح نیست، زیرا: اولاً: برخی نزدیکان شیخ که او را می‌شناخته‌اند، هنگام وفات او حضور داشته‌اند. سید جلالی نیز در فهرستش این مطلب را بیان کرده است.

ثانیاً: در فهرست آثار استنساخی او از سال‌هایی مانند ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۷-۱۳۸۹ هـ یاد شده که همه اینها نشان می‌دهد وی در این سال‌ها در قید حیات بوده است.

پس از وفاتش، شیخ حسین انواری بر پیکر شیخ نماز گزارد و او را در وادی‌السلام نجف، در مقبره‌ای که ویژه انواری بود، به خاک سپردند. از طرف علماء، به ویژه آیت‌الله خوئی(ره)، برای او مجلس فاتحه برگزار نمودند. آیت‌الله شاهرودی نیز خبر وفات شیخ را به همدان تلگراف نمود.

چند تذکر

۱. آقابرگ تهرانی در کتاب *الذریعه* آورده است: کتاب *تأویل الآیات*: متعلق به مشرف‌الدین نجفی است

و او جد شیخ شیر محمد همدانی است.^۱

باید بگوییم مشخص است که کتاب *تأویل الآیات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة* متعلق به شرف‌الدین حسینی نجفی است، اما شیخ همدانی - نه از طرف پدر و نه از مادر - منسوب به طایفه بزرگی نبوده است. علاوه بر آن، به غیر از اینجا در هیچ جای دیگری چنین مطلبی آورده نشده است. پس می‌بینیم که کلمه «جد» اشتباه نوشته شده و به کلمه «عند» تصحیح شده، به خصوص وقتی که متوجه شدیم کتاب *تأویل الآیات* از آثار استنساخی شیخ است و نسخه کتاب نیز نزد او بوده، پس آن را دیده است.

۲. جناب سید محمد مهدی خراسان - دام ظلّه - درباره شیخ شیرمحمد چنین می‌گفت:

الف - او اقدام به نسخه‌برداری از کتاب‌ها می‌نمود و با وجود ضعف بینایی، حدود پنجاه کتاب یا بیشتر از ایشان به جای ماند.

ب - او از روی نسخه‌های خطی که متعلق به شیخ سماوی، اردوبادی، امینی، سید عبدالرزاق مقّم و سید احمد مستنبت و دیگران بود، استنساخ می‌کرد؛ همچنین آنها خود نسخه‌هایشان را در اختیار او می‌گذاشتند تا استنساخ کند. هدف از این کار، تکثیر نسخه‌ها و حفظ آن بود.

ج - او نسخه خود را به شیخ محمد کاظم کتبی (ره) - صاحب چاپخانه حیدریه در نجف اشرف - بخشید، بدون اینکه در ازای چاپ آن هزینه‌ای دریافت کند یا حتی یک نسخه از آن را بخواهد.

د - او به ثبت و ضبط نصوص و متون در نسخه‌ها اهمیت زیادی می‌داد؛ به گونه‌ای که شنیدم در ثبت و ضبط اسم کتاب جاحظ می‌گوید: نام کتاب «البيان والتبيين» است و نه «البيان و التبيين».

ه - از ایشان شنیده شده است بیشتر احادیثی که ابن عباس به نقل از پیامبر اکرم (ص) روایت کرده، همان احادیثی بوده که مولایمان علی (ع) از پیامبر (ص) روایت کرده‌اند، اما ابن عباس نام امیرالمؤمنین علی (ع) را نیاورده است، زیرا شاهد بغض و حسد و کینه نسبت به امیرالمؤمنین (ع) بود و ترس آن داشت که اگر آن اخبار را به او نسبت دهد، دیگر نقل نشوند و از بین بروند.

این مطلب را از آنجایی متوجه می‌شویم که ابن عباس هنگام وفات پیامبر (ص) کودکی بیش نبوده، در حالی که امیرالمؤمنین علی (ع) روح و جان پیامبر (ص) بوده؛ همچنان که در آیه مباحثه ذکر شده، جمع بین آن دو بلامانع است؛ همچنین سید بن طاووس (ره) در کتابش *سعد السعود* نیز به این مطلب اشاره کرده است.^۲

۳. علامه سید محمدحسین جلالی - حفظه الله - در پایان *نسخه القرائات سیاری* که در مورد زندگی همدانی (ره) نوشته و آن را به سید محمدرضا جلالی - دام ظلّه - اهدا کرد، آورده است: سعی و تلاش من در این مجموعه، جز توصیف این شیخ جلیل‌القدر که خداوند او را در پناه خویش بدارد، نبوده است. او از نوادر روزگار بود و از این دنیا جز خانه‌ای محقر و همسری مؤمن و کتابخانه‌ای کوچک از میراث اهل بیت (ع) که

۱. الذریعه، ج ۲۶، ص ۱۴۵، رقم ۳۳۵.

۲. سعد السعود، ص ۵۹۴.

تمامی کتاب‌های آن به خط شریف خودش بودند، نداشت. او بین این کتاب‌ها به تنهایی زندگی کرد و عمر خود را در راه نسخه‌برداری و مقابله گذاشت. این کار با وجود سالخوردگی و تنگدستی، چندان هم برایش آسان نبود. بعید است که بعد از او، فردی چون او در اخلاص و تلاش و پرهیزگاری بیاید؛ خداوند راه او را چون چراغی نورانی فرارویمان نهد.

۴. شیخ محمدعلی دخیل در کتابش *نجفیات*^۱ چنین آورده است: شیخ شیرمحمد، سربازی گمنام از سربازان پروردگار
- جلّ جلاله - بود. او علاوه بر پژوهش‌های علمی، از کتب خطی نفیس هم نسخه‌برداری می‌کرد تا این نسخه‌ها تکثیر یابند و این چنین از نابودیشان جلوگیری می‌کرد.

تألیفات او

شیخ همدانی در زمینه‌های گوناگونی فعالیت داشت؛ او در زمینه تألیف و تقریرات فقه و اصول و استدراک و انتخاب و حواشی فعال بود. مطالبی که در ذیل آورده می‌شود، فهرستی از کارهای اوست، همراه ذکر منبع، جایگاه آن، شماره مسلسل جدید و رمزی که برای آن با حروف (ج) آورده شده و برای شماره قدیم حرف (ق) استفاده شده و بر حسب ترتیب الفبایی آورده شده است:

۱/ *الأحادیث المنتخبة من کتاب الاستیعاب*، از ابن عبدالبرّ اندلسی. به خط خود اوست. در ربیع‌الاول سال ۱۳۶۱ هـ آن را انتخاب نموده. از چاپ اول، چاپ دائرة المعارف النظامیه در حیدرآباد دکن به سال ۱۳۱۸ هـ و نسخه‌ای از آن هم در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف موجود است، به شماره مسلسل ۳/ ۳۲۲۱ ق (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۴۰، ۱۷۹، فهرس التراث: ۲: ۴۹۹، در فهرست کتابخانه آورده نشده)

۲/ *الأحادیث المنتخبة من المستدرک*، از حاکم نیشابوری. به خط خود اوست. آن را در شعبان ۱۳۵۳ هـ انتخاب کرده و یک نسخه از آن هم در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف موجود است، به شماره مسلسل ۱۰۴/ ۳/ ۱/ ۲/ ۴ ج، ۳۲۳۰/ ۴ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۴۰/ ۱۸۰، فهرس التراث: ۲: ۴۹۹، فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء ۱/ ۲۰)

۳/ *الأخبار المنتخب من کتاب البیان والتبیین*، از جاحظ. آن را از روی نسخه‌ای به تاریخ ۱۰۱۸ هـ انتخاب کرده است. در ربیع‌الآخر سال ۱۳۶۱ هـ آن را به اتمام رسانده. به خط خود اوست و یک نسخه از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف موجود است، به شماره مسلسل ۴۴/ ۳/ ۱۳/ ۱/ ۱ ج، ۳۲۲۱/ ۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۴۰، ۱۸۰، فهرست کتابخان: عقاید و کلام ۱/ ۱۱)

۴/ *التقریرات*: تقریرات مطالبی هستند در فقه و اصول از دروس مشایخ، اما این مطالب متفرقه هستند و فصل‌بندی نشده‌اند. شیخ این مطالب را اوایل ورودش به نجف نوشته، هنگامی که تدریس می‌کرده است؛ همچنین کتابی در حجّیت ظن و استصحاب و خبر واحد نوشته است و آن را به این شکل مرتب کرده

۱. ر.ک: *نجفیات*، ص ۲۶۸.

است: «قال الاستاذ: ... أقول: ...»، اما این کتاب ناقص مانده و فصل بندی نشده، زیرا شیخ بعد از آن به عقاید و حدیث و دست‌نوشته‌های خطی روی آورده و آن را رها کرده است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۸، نقباء البشر ۱: ۸۵۰)

۵) حاشیه بر کتاب حجة الزاهب الی ایمان ابي طالب (ع). (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۹، نقباء البشر ۱: ۸۵۰)
۶) حاشیه بر رجال نجاشی. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۹، نقباء البشر ۱: ۸۵۰)
۷) حاشیه بر الفهرست شیخ طوسی. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۹، نقباء البشر ۱: ۸۵۰)
۸) حاشیه بر نهج البلاغه. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۹، نقباء البشر ۱: ۸۵۰)
۹) حاشیه بر کتاب الهدایه. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۹، نقباء البشر ۱: ۸۵۰)
۱۰) درس فی الصوم: بدون تاریخ است، و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع)، در نجف اشرف، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۱۹۳ / ۳ / ۱ / ۸ / ۱ ج موجود است. (فهرست کتابخانه: الفقه ۸ / ۱۹۳)

۱۱) رساله فی بیع الفضولی: به خط خودش است، بدون تاریخ. یک نسخه از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف، ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۲۱۱ / ۸ / ۳ / ۹۳ ج موجود است.
۱۲) رساله فی تحقیق حال موسی بن اسماعیل بن موسی بن جعفر: به خط اوست، بدون تاریخ و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف موجود است، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۲۵ / ۱ / ۸ / ۳ / ۹۳ ج. (فهرست کتابخانه: التراجم و الانساب ۳ / ۶۸)
۱۳) رساله فی الخیارات: به خط خود اوست، بدون تاریخ و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف موجود است، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۴ / ۱ / ۸ / ۳ / ۹۳ ج. (فهرست کتابخانه: الفقه ۱۰ / ۲۴۸)

۱۴) رساله فی الحج مع فوائد فقهیه آخری: به خط خود اوست، بدون تاریخ، نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف، ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۷ / ۱ / ۸ / ۳ / ۹۳ ج موجود است. (فهرست کتابخانه: فقه ۱۰ / ۲۴۶)
۱۵) رساله فی ذکر من یروی عن ابي حسن علی بن ابراهیم قمی: به خط خود اوست، بدون تاریخ، و یک نسخه از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف موجود است در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۶ / ۱ / ۸ / ۳ / ۹۳ ج. (فهرست کتابخانه: التراجم و الانساب ۴ / ۹۲)
۱۶) رساله فی ذکر من یروی عن ابي جارود: به خط خود اوست، بدون تاریخ، و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف موجود است، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۷ / ۳ / ۹۳ / ۱ ج. (فهرست کتابخانه: التراجم و الانساب ۴ / ۹۳)

۱۷) رساله فی الصوم: به خط اوست، بدون تاریخ و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف، ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۶ / ۱ / ۸ / ۳ / ۹۳ ج موجود است. (فهرست کتابخانه: الفقه ۱۰ / ۲۶۰)

۱۸) رساله فی القاطع: به خط اوست، بدون تاریخ و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجود است، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۹۳/۳/۸/۱ ج. (فهرست کتابخانه: اصول الفقه ۶/۱۵۶)

۱۹) رساله وجیزه فی العصیر العنبری: به خط اوست، بدون تاریخ و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجود است، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۹۳/۳/۸/۱ ج. (فهرست کتابخانه: الفقه ۱۴/۳۵۷)

۲۰) رساله وجیزه فی المباحث الاصولیة: به خط اوست، بدون تاریخ و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجود است، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۹۳/۳/۸/۱ ج. (فهرست کتابخانه: اصول الفقه: ۸/۱۹۲)

۲۱) سند الخصام: دو جلد است، به خط اوست. نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجود است؛ جلد اول به شماره مسلسل ۱۰۷/۳/۲/۱ ج، ۳۲۴۱ ق و جلد دوم به شماره مسلسل ۱۱۲/۳/۲/۱ ج، ۳۲۴۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴، ۱۳۹، ۱۹۴، فهرس التراث: ۲: ۴۹۹، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۱۵/۳۸۸ - ۳۸۹)

هنگامی که در مورد این کتاب تحقیق می‌کردم، دیدم میان کتاب‌های کتابخانه الروضه العباسیه المقدسه به چاپ رسیده. علاقه‌مند شدم معلومات بیشتری درباره آن کسب کنم که این اطلاعات به شرح زیر هستند: اسم کتاب: سند الخصام. شیخ(ره) در مقدمه این کتاب آورده است: «هذا أحادیث شریفه انتخبتها ... و ستمه بسند الخصام»، و در پایان کتاب مستدرک حدیث سقیفه و نیز در پشت جلد دو مجلد آن آمده: «سند الخصام فی ما انتخب من مسند الامام».

تعداد احادیث آن: احادیث وارده در این کتاب ۳۶۴۹ حدیث است، اما تعلیقات مؤلف(ره) بالغ بر ۱۲۶ مورد و به شرح زیر است:

۱- جزء اول: تعداد احادیث ۵۴۷ مورد است و تعلیقات آن ۳۰ مورد.

ب- جزء دوم: تعداد احادیث ۷۴۶ مورد است و تعلیقات آن ۱۱ مورد.

ج- جزء سوم: تعداد احادیث ۸۹۶ مورد است و تعلیقات آن ۶۱ مورد.

د- جزء چهارم: تعداد احادیث ۵۷۳ مورد است و تعلیقات آن ۱۷ مورد.

ح- جزء پنجم: تعداد احادیث ۴۶۸ مورد است و تعلیقات آن ۳ مورد.

و- جزء ششم: تعداد احادیث ۴۱۹ مورد است و تعلیقات آن ۴ مورد.

تاریخ تألیف آن: مؤلف(ره) به تاریخ اتمام جزء اول اشاره‌ای نکرده است، اما در بقیه جزءها تاریخ اتمام برحسب شماره مسلسل زمانی آورده شده است:

۱- جزء پنجم: در پایان ماه ربیع الاول سال ۱۳۷۶ هـ این جزء را به پایان رساند.

ب- جزء ششم: در روز ۳ شوال سال ۱۳۷۶ هـ این جزء را به پایان رساند.

ج- جزء چهارم: در ۱۴ جمادی الاولى سال ۱۳۷۷ هـ این جزء را به پایان رساند.

د- جزء دوم: در ۲۱ ذی القعدة سال ۱۳۷۸ هـ این جزء را به پایان رساند.
ح- جزء سوم: در ۱۴ جمادی الاخر سال ۱۳۸۲ هـ این جزء را به پایان رساند.
و- مستدرک حدیث السقیفه: در ۱۹ صفر سال ۱۳۸۳ هـ این جزء را به پایان رساند.
از این اطلاعات معلوم می‌شود که زمان تألیف کتاب ۷ تا ۸ سال طول کشیده است.
(۲۲) شرح رساله امام‌الی‌ابی‌الأسود الدولی: به خط اوست، نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجود است، ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۱۷/۱/۸/۳/۹۳ ج. (فهرست کتابخانه: الأدب ۵/ ۱۳۰)

(۲۳) کلمة الحقی: در دو جلد، جلد اول ۵۵۰ صفحه و جلد دوم ۵۳۰ صفحه است، اصل نسخه در کتابخانه سید محمد نبوی در شهر دزفول موجود است و تصویر این نسخه هم در مرکز احیاء تراث اسلامی در شهر مقدس قم وجود دارد و از شماره ۵۶ و ۵۷ در فهرست این مرکز با این متن یاد شده است: «کتاب در مورد فضائل امیرالمؤمنین(ع) است و بیشتر آن از طریق روایت‌های عامه جمع‌آوری شده است. دارای دو جلد بزرگ است و در جلد اول آن روایات مناقب فصل‌بندی نشده‌اند، اما جلد دوم آن دارای ده فصل است که به شرح زیر است.

اول: درباره طُرق حدیث نبوی «مثل أهل بیتی ...».

دوم: درباره طُرق حدیث نبوی «أعطاهم الله فهمی و علمی».

سوم: درباره طُرق حدیث نبوی «إنهم لا یدخلونکم فی باب ضلال».

چهارم: در این باره که «اهل ذکر» ائمه(ع) هستند.

پنجم: در باب آنچه خدا و پیامبر در مورد همراهی با امامان(ع) واجب گردانیده‌اند.

ششم: درباره بخشی از اخبار رسیده در باب ولایت امیر مؤمنان(ع).

هفتم: درباره شماری از اخبار رسیده در باب وجوب طاعت امامان(ع).

هشتم: درباره شماری از اخبار شفاعت.

نهم: درباره شماری از اخبار رسیده در باب پیروان و امامان(ع) معتقدان به امامت ایشان.

دهم: درباره شماری از اخبار رسیده در باب دوستداران اهل بیت(ع) است. نسخه مذکور از روی نسخه اصلی استنساخ شده. به خط خود شیخ است و در ۲۵ شعبان ۱۳۸۲ هـ در نجف جلد اول را به پایان رساند و جلد دوم هم در مطالب پایانی خطی نامرتب دارد، شاید به دلیل آن بوده که تألیف جلد دوم در اواخر عمرش صورت گرفته است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۷، الذریعه ۱۸: ۱۲۳ شماره ۱۱ + ۱، فهرست مرکز احیاء تراث اسلامی ۱۰: ۶۹)

(۲۴) مستدرک الأیقاظ من الهجعة: این کتاب از تألیفات شیخ حرّ عاملی - رضوان الله علیه - است و شیخ شیرمحمد در این مستدرک آنچه از قلم شیخ حرّ فوت شده است، جمع‌آوری کرده. به خط خود اوست، بدون تاریخ و نسخه‌ای از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجود است، ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۱۳/۳/۴ / ۱۳ / ۱ / ۳ / ۵ / ۳۲۳۱ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۳۹، ۲۰۷، فهرس التراث: ۲: ۴۹۹)

فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام، ۱۰ / ۲۵۱، نقباء البشر ۱: ۸۵۰

۲۵) المنتخب من ربيع الأبرار للزمخشري. به خط اوست و در ربیع الآخر سال ۱۳۸۹ هـ آن را انتخاب کرده. یک نسخه از آن در کتابخانه امام امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف است، به شماره مسلسل ۲۷۷ / ۲ / ۱۳ / ۱ ج، ۳۲۴۰ ق. (تراثنا ۷۳-۷۴، ۲۱۱، فهرس التراث ۲ ک ۴۹۹، فهرست کتابخانه: حدیث و دعا ۳۲ / ۸۲۱)

۲۶) المنتخب من المجموع الرائق من أزهار حدائق، از هبة الله بن أبي محمد حسن موسوی است. به خط اوست، این منتخب را از روی دست‌نوشتی عتیق که چه بسا سیصد سال پیش کتابت شده بود، فراهم کرده، اما خالی از اشتباه نیست. در شعبان ۱۳۷۳ هـ آن را به پایان رسانده و یک نسخه از آن در کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف موجود است، در ضمن مجموعه‌ای به شماره مسلسل ۱۱۰ / ۳ / ۲ / ۱ ج، ۳۲۰۷ ق. (تراثنا ۷۲ - ۷۳: ۱۴۰، فهرست کتابخانه: الحدیث و دعاء ۲۴ / ۶۴۱)

استنساخات

شیخ شیرمحمد همدانی خطر نابودی نسخه‌های قدیمی را احساس کرده بود و با سعی و تلاش از نابودی و غارت یا سوزاندن این نسخه‌ها جلوگیری کرد. همت و اراده‌ی والای او در این کار، جایگاه قهرمانی همیشه جاودان را به او بخشیده که کمتر کسی می‌تواند به چنین مقامی برسد. او حفظ و احیای میراث اسلامی را وظیفه‌ی شرعی می‌دانست و حاصل این دیدگاه او هم جمع‌آوری نسخه‌های بسیاری در طول پنجاه سال بود که بزرگان تراث، چون سماوی و تهرانی و اردوبادی - رحمهم الله - در آنها با هم اختلاف داشتند. شیخ هیچ‌گاه از سفر و حضر خسته و رنجور نمی‌شد و به سبب همین تلاش‌های او، چندین کتاب از علمای امامیه منتشر گردید. در مورد جایگاه والای او، معاصرانش مطالبی بیان کرده‌اند که به شرح زیر است:

۱- علامه شیخ آقا بزرگ تهرانی می‌گوید: اشتیاق او به نسخه‌برداری از کتاب‌های حدیثی چاپ نشده، باعث شد که سال‌های زیادی را صرف این کار کند و به احیای مؤلفات اکابر امامی سده‌های گذشته بپردازد و در این راه رنج بسیار دیده و مشقت‌های گوناگونی را تحمل کرده است و توفیق پیدا کرده نزدیک به چهل اثر کوچک و بزرگ از آثار نیکو و کتب مهم را کتابت کند و آنچه نوشته، در دقت و صحت ممتاز است. هر دست‌نوشته را با چند دست‌نوشته سنجیده و این مؤلفات جلیل را ضبط و از نابودی حفظشان کرده است. از این روی، او را بر شیفتگان این هنر و رجال این علم که بعد از او می‌آیند، حق و فضل است.^۱

۲- شیخ محمدعلی اردوبادی(ره) می‌گوید:

زندگی این شیخ جلیل‌القدر با تلاش پیرامون جمع‌آوری نسخه‌های مربوط به کتب قدیمی گره خورده بود. با وجود ضعف بینایی و تنگدستی، به تلاشش ادامه می‌داد و بدون هیچ‌گونه متنی، کتابش را برای چاپ بخشید، بدون اینکه حتی یک نسخه از آن را بخواهد. او یکی از خالص‌ترین بندگان پروردگار بود. خداوند

۱. ر.ک: نقباء البشر ۲ / ۸۴۹ شماره ۱۳۶۵.

امثال او را میان طوایف افزون کند.^۱

۳- علامه سید محمدحسین جلالی می‌گوید:

در طول آشنایی‌مان، او را در محفلی که سودی برای تراث نداشته باشد، ندیدم. در استنساخ و مقابله کوشا بود تا آنجا که اگر بین نسخه‌ها اختلافی می‌دید، دوباره استنساخ می‌کرد؛ چنانچه در مورد کتاب سلیم بن قیس هلالی همین کار را کرد و علاوه بر مقابله‌های بسیار، پنج بار هم این کتاب را استنساخ کرد.^۲ نیز می‌گوید:

شیخ شیرمحمد همدانی جورقانی(ره)، تمامی حیاتش را صرف جمع‌آوری نسخه‌های کتب علمای مذهب اهل بیت(ع) کرد.^۳ همچنین آورده است:

شیخ شیرمحمد همدانی جورقانی(ره) یکی از مشهورترین افرادی بود که من دیدم. چقدر آسان کار جمع‌آوری نسخه‌های شیعی و مقابله آنها با نسخه‌های مختلف را انجام می‌داد.^۴ علامه شیخ محمدهادی امینی می‌گوید:

او حرص و ولع بسیاری نسبت به جمع‌آوری نسخه‌های قدیمی و احیای میراث علمای امامیه داشت؛ به همین جهت سعی و تلاش بسیاری در این راه نمود و همیشه در حال تألیف و پژوهش بود.^۵ اکنون توجه کنید به فهرستی که دربرگیرنده ۱۲۶ نسخه از نسخه‌های موجود در کتابخانه امام امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف است. با اعتماد به منابعی که به آنها اشاره شد، در کنار هر نسخه، شماره مسلسل جدید و رمز آن با حرف «ج» و شماره قدیم با حرف «ق» آورده شده؛ سپس بر اساس ترتیب الفبایی مرتب گردیده که به شرح زیر است:

حرف «أ»

(۱) الإیتقان فی اصول الفقه: این نسخه متعلق به محمدهادی بن محمد امین تهرانی است که با بحث مشتق پایان پذیرفته است.

ابتدای نسخه این گونه است: «الحمد لله الذی شرفنا بأصول الهدایة...». به سال ۱۳۴۱ استنساخ شده است، به شماره مسلسل ۱۲۴/۴/۱/۸ ج، ۱/۳۳۳۷ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۵، الذریعة، ۱: ۳۹۴/۸۳، فهرس التراث ۲: ۳۳۹، فهرست کتابخانه: اصول فقه ۱/ ۲)

(۲) إثبات الرجعة: از فضل بن شاذان خلیل نیشابوری، گزیده مختصری است که در پایان آن آمده: «هذا

۱. ر.ک: عیون المعجزات: ۶.

۲. ر.ک: فهرس التراث، ۲: ۴۹۸.

۳. ر.ک: فهرس التراث، ۱: ۴۲.

۴. شرح اخبار: ۱: ۵۹.

۵. معجم رجال الفكر و الادب فی النجف خلال الف عام (۳/ ۱۳۴۳).

ما وجدنا منقولاً من رسالة إثبات الرجعة للفضل بن شاذان بخط بعض فضلاء المحدثين، وقد قوبل بأصله محمد الحرّ» آن را در ۱۳۵۰ هـ از روی نسخه‌ای که متعلق به صاحب وسائل بوده، استنساخ نموده است. به شماره مسلسل ۲۷۵ / ۲ / ۳ / ۱ / ج، ۱ / ۲ / ۳۳۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۵، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۳۰ / ۷۷۹)

۳ / الاحادیث الخمسة عشر: این مجموعه را حسن بن ذکوان فارسی روایت کرده. نسخه برداری آن در شوال ۱۳۶۷ هـ از روی نسخه سید حسین همدانی در ده صفحه انجام گرفته است، به شماره مسلسل ۳۱ / ۳ / ۲ / ۲۷۰ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴، فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء ۱ / ۶)

۴ / الاختصاص: منسوب به شیخ مفید محمد بن محمد بن نعمان حارثی است. در رجب ۱۳۵۰ هـ از روی نسخه‌ای به خط میرزا محمد بن حاجی شاه محمد، ساکن اصفهان که از روی نسخه‌ای عتیق به تاریخ ۱۰۸۷ هـ که حرّ عاملی در همین سال آن را در اختیار داشته، استنساخ گردیده است. ناخ همدانی می‌گوید: این تمام آن چیزهایی است که از روی این نسخه استنساخ شده و آن نسخه عالم جلیل القدر صاحب وسائل است و انجام آن اینچنین است: «تم کتاب الاختصاص...». به شماره مسلسل ۲۷۵ / ۲ / ۳ / ج، ۱ / ۳۳۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۵، فهرس التراث: ۱ / ۴۷۰، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۱ / ۲۲)

۵ / الاربعین: از سید محیی‌الدین ابی‌حامد محمد بن عبدالله بن زهرة الحسینی، برادر سید ابی‌المکارم ابن حمزه - صاحب غنیه - است که در محرم ۱۳۴۹ از روی نسخه متعلق به شیخ میرزا محمد تهرانی که به خط محمد مهدی حسینی موسی طباطبایی و به تاریخ ۱۳۰۳ هـ بوده، استنساخ کرده است. آغاز نسخه چنین است: «کتبها من نسخه بخط محمد بن مکی عن نسخه من خط جامعها السید ابی‌حامد ابن زهرة حسینی محمد بن علی بن حسن یانی (ظ) سال ۸۶۰ هـ بکرک». به شماره مسلسل ۹۷ / ۲ / ۱ / ج، ۱ / ۳۲۱۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۰، فهرس التراث: ۱ / ۶۲۹، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۳ / ۶۰۴ در تاریخ نسخه سال ۱۳۴۵ هـ آمده)

۶ / الاربعین آية المنزلة فی شأن أهل البيت (ع) از مؤلفی ناشناس. آغاز آن: «الحمد لله عالم السرّ و الخفیّات ... و بعد ... فلما وفقتي الله تعالى فی ریعان صبائی ...». در ذی‌الحجه ۱۳۵۷ هـ استنساخ شده و در پایان آن آمده است: «... هذا تمام ما فی النسخة التي نسخت هذه منها وكانت نسخة عتیقة و علی ظهرها أنّها من الكتب الموقوفة التي وقفها المولى فتح الله الواعظ التبریزی، تاریخ الوقف سنه ۱۰۳۹ ...». به شماره مسلسل ۴۳ / ۱ / ج، ۱ / ۳۲۲۷ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۱، فهرست کتابخانه: تفسیر و علوم قرآن ۱ / ۶)

۷ / الأربعین عن الأربعین فی فضائل امیرالمؤمنین (ع): از جمال‌الدین یوسف بن حاتم الفقیه شامی است که آن را در ذی‌الحجه ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه شیخ میرزا محمد تهرانی استنساخ کرده، در ۱۳۴۷ هـ نیز با نسخه‌ای عتیق به خط محمد بن علی بن حاجی قاسم استرآبادی که در کتابخانه شیخ علی محمد نجف‌آبادی اصفهانی موجود است، مقابله کرده، به شماره مسلسل ۱۰۳ / ۳ / ۲ / ج، ۱ / ۳۲۱۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۲، فهرس التراث: ۱ / ۶۷۰، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۳ / ۶۰۵)

۸) الأربعین عن الأربعین من الأربعین: از شیخ منتجب‌الدین بن بابویه است که در جمادی الآخر ۱۳۵۱ هـ از روی نسخه‌ای به خط فضل بن محمد بن فضل عباسی که به تاریخ ۱۰۲۰ هـ بوده، استنساخ کرده است. نیز از روی نسخه دیگری به خط شیخ عبدالنبی بن أسعد و نسخه دیگری که به خط محمد بن محمد بن علی حمدانی قزوینی با تاریخ ۶۱۳ هـ بوده، استنساخ کرده است. در پایان هم علامه سید محمدصادق آل بحر العلوم از روی آن نسخه‌ای نوشته است. به شماره مسلسل ۱۰۴ / ۳ / ۱ / ۲ / ۱ ج، ۲ / ۳۲۳۰ ق. (تراثنا

۷۳-۷۴: ۱۸۲، فهرس التراث ۱: ۶۰۰، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۳ / ۵۷)

۹) الأربعین فی الفضائل: از برخی علمای عامه روایت شده. آغاز نسخه چنین است: «قال الراجی رحمة ربّه، المستغفر من ذنبه، أسعد بن إبراهيم ابن الحسن بن علی الإربلی: كنت سمعت علی كثير من مشايخ الحديث...». در ربیع الاول ۱۳۶۸ هـ استنساخ شده و در پایان آن آمده: «قد قابلت هذه النسخة بما فی کتاب المجموع الرائق من أزهار الحدائق من نسخة نقلها عن نسخة جلال الدين محمد بن المعمر الطاهر، هو استخراجها و نسخها من خزانة مشهد اميرالمؤمنين(ع) و كان بين النسختين اختلاف كثير لم اكتب أنا إلا بعضه و بقى الباقي»، به شماره مسلسل ۲۷۰ / ۲ / ۳ / ۱ / ۴ ج، ۵ / ۳۲۲۰ ق. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۱۸۱، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۲۳ / ۶۰۶)

۱۰) الأربعین فی مناقب اميرالمؤمنين(ع): از محمد بن ابی فوارس. آن را در شوال ۱۳۷۳ هـ استنساخ کرده و در پایان نسخه آمده: «هذا تمام ما فی النسخة التي نسخت هذه النسخة منها، وكانت نسخة عتيقة إلا أنها لا تخلوا من سقط و تصحيف»، به شماره مسلسل ۳ / ۳۲۰۷ ق. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۱۸۲، فهرس التراث ۱: ۵۹۴، فهرست کتابخانه: در آن ذکر نشده)

۱۱) کتاب الإرث: از شیخ محمدهادی بن محمدمین تهرانی. که آن را در ربیع الآخر ۱۳۳۹ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۶۶ / ۲ / ۵ / ۱ ج، ۳۲۵۸ ق. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۲۰۱، فهرس التراث، ۲: ۲۴۰، الذریعة ۱: ۴۴۹ / ۲۲۵۹، با اختلاف در تاریخ نسخه، فهرست کتابخانه: الفقه ۲۱ / ۵۴۶)

۱۲) إرشاد القلوب: از حسن بن ابی حسن محمد دیلمی که آن را در ربیع الاول ۱۳۷۰ هـ از روی نسخه‌ای با ارزش استنساخ کرده است و در صفر ۱۳۷۱ هـ مقابله آن انجام شده. اسم کتاب آورده نشده، فقط مؤلف در دو موضع به نام آن تصریح کرده است: در فصل سیزده و پانزده. به شماره مسلسل ۳۲ / ۵ / ۹ / ۱ ج، ۲ / ۳۲۳۳ ق. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۱۷۶، فهرست کتابخانه: تاریخ و جغرافیا ۶ / ۱۴۷)

۱۳) إزاحة الريب فی شرح رواية علی بن مهزيار فی الخمس: از محسن بن محمدتقی کوهکمری. آن را در ۱۳۴۱ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۱۲۴ / ۴ / ۸ / ۱ / ۱ ج، ۲ / ۳۲۳۷ ق. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۱۷۶، فهرس التراث ۲: ۲۵۴، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۱۴ / ۳۶۲)

۱۴) اصل سلیم بن قیس الهلالي: این نسخه در ربیع الاول ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه‌ای که به خط سیدمحمد موسوی خوانساری و به تاریخ ۱۲۷۲ هـ بوده، استنساخ شده است. بعد آن را بر اساس نسخه‌ای که متعلق به حرّ عاملی با تاریخ ۱۰۸۷ هـ بوده، تصحیح کرده‌اند. سپس به نسخه، احادیث منقولی از سلیم را که شامل مواردی مانند: الغيبة نعمانی، و الدرّ النظیم فی مناقب الأئمة الالهامیه، و باب‌های «الاشاره» و

«النص علی الحسن بن علی(ع)» از کتاب الحجّة کافی است، پیوست کردند. به شماره مسلسل ۱۰۳/۳/۲/ج، ۱/۳۲۱۹ ق.

این نسخه در کتابخانه حیدریه نجف اشرف بدون تاریخ به چاپ رسیده. در اولین نوبت چاپ این کتاب در نجف اشرف آمده است:

اینها تحقیقات و پژوهش‌های با ارزشی هستند؛ بر کتاب سلیم بن قیس هلالی کوفی، فواید بسیاری آورده شده که برخی استادان محقق که بیشتر آنها از رجال علمی بوده‌اند، آنها را بیان کرده‌اند؛ سپس آنها را به نسخه کتاب پیوست داده‌اند. از آنجا که این فوائد و تحقیقات پیرامون کتاب ما دارای ارزش بسیاری بوده‌اند، به چاپ رسیده‌اند و ما از این استاد و محقق گرانقدر که نسخه‌شان را در اختیارمان قرار دادند تا از روی آن استنساخ کنیم، نهایت تشکر را داریم. با تعلیقات گرانمایی که بر این کتاب نوشته شده و در پاورقی آن آورده شد، این نسخه از اهمیت زیادی برخوردار گشته. اصل این کتاب برای اولین بار است که چاپ می‌شود. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۱۸۳، فهرس التراث ۱: ۱۰۵، الذریعه ۲: ۱۵۸، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۴/۶۲۳)

۱۵) اصل سلیم بن قیس الهلالی: این نسخه فقط در برگزیده قطعه‌ای از اصل کتاب و ناقص است. در شعبان ۱۳۶۱هـ قبل از اینکه به چاپ برسد، آن را استنساخ کرده و زمانی که از وجود آن مطلع شده، آن نسخه را رها کرده است. به شماره مسلسل ۶/۳۲۱۵ ق. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۱۸۵، فهرس التراث، ۱: ۱۰۵) ۱۶) اصل سلیم بن قیس هلالی: این مجموعه را در شعبان ۱۳۵۳هـ از روی نسخه‌ای که تاریخ آن ۱۰۸۷هـ و در تملک شیخ محمد حر صاحب الوسائل بوده و نسخه دیگر آن هم در اختیار شیخ محمد سماوی بوده است، استنساخ کرده. شماره مسلسل آن ۱۰۴/۳/۲/۱/۶، ج، ۶/۳۲۳۰ ق است. (تراثنا ۷۳-۷۴: ۱۸۴، فهرس التراث ۱: ۱۰۵، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۴/۶۲۴)

۱۷) اصل سلیم بن قیس الهلالی: در رجب ۱۳۶۲هـ از روی نسخه‌ای عتیق استنساخ کرده است. آغاز آن بدین گونه است: «و بعد، فهذه جملة من الأخبار النبوية جمعها سلیم بن قیس هلالی عن امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب(ع) عن النبی(ص) قال: قال لنا امیرالمؤمنین(ع): من الناس من یدخله الله الجنة بغير حساب...» و در انجام آن نیز آمده: «فلما سمع ذلك معاوية امر للحسن والحسين(ع) بألف درهم لكل واحد بخمسائة ألف. وصى الله على سيدنا محمد وآل الطاهرين»؛ همچنین در حاشیه آورده شده: «شیرمحمد می‌گوید: در متن نسخه عتیق این گونه آمده است: «تم کتاب سلیم بن قیس الهلالی» و در حاشیه آن آمده: «صورة تاریخ المنتسخة ربيع الآخر من سنة تسع و ستمائة».

۱۸) اصل سلیم بن قیس الهلالی: سپس نسخه دیگری نوشته شده که آن را هم به سلیم نسبت داده‌اند و در آغاز آن آمده: «و کنا جلوساً حول امیر المؤمنین(ع)» و پایان آن هم این گونه است: «...قلت: جعلت فداک لیس شیء مما قلت إلا و قد صح غیر الولاية، أعمامة لجميع بنی هاشم؟»

استاد جلالی می‌گوید: دو نسخه از اصل سلیم موجود است؛ نسخه اول از روی نسخه‌ای که تاریخ آن سال ۶۰۹هـ بوده استنساخ شده و نسخه دوم هم که به سلیم نسبت داده شده است - هر دو نسخه در یک

(۶۲۰ / ۲۳)

س - مسائل علی بن جعفر: به شماره مسلسل ۹۸ / ۲ / ۱ / ۱۴ ج. (فهرست کتابخانه: الحدیث و

الدعاء ۶۸۹ / ۲۶)

ع - کتاب دیات ظریف بن ناصح: به شماره مسلسل ۹۸ / ۲ / ۱ / ۱۵ ج. (فهرست کتابخانه: الحدیث

و الدعاء ۶۱۲ / ۲۳)

شیخ همدانی این اصول را در ربیع الاول ۱۳۴۸ هـ در نجف اشرف از روی نسخه‌ای که از شهر شوشتر (تستر) آورده بود، استنساخ کرده است؛ سپس آن را با نسخه‌ی ابوالقاسم اصفهانی در ۱۳۵۰ هـ مقابله کرده.

در محرم ۱۳۶۰ نیز با نسخه‌ی شیخ نوری مقابله کرده. به شماره مسلسل ۳۲۳۸/۱ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۵،

فهرس التراث ۱: ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۸۳، ۱۸۶، ۲۳۷، الذریعه ۲۰:

(۱۹۷۳ / ۷۱)

(۲۰) الاعتقادات: از شیخ صدوق. بخشی از آن دربرگیرنده سخنان سلیم بن قیس هلالی است و برگرفته

از نسخه‌ای که اعتقادات شیخ صدوق با تاریخ ۱۰۷۸ هـ در آن آمده. این نسخه به خط محمد جعفر بن عبدالله خرم‌آبادی در اصفهان است، به شماره مسلسل ۳۲۴۳ / ۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۷، فهرس

التراث ۱: ۱۰۵، این نسخه اصل نسخه سلیم هلالی است)

(۲۱) الإفصاح فی اثبات امامة امیر المؤمنین (ع): از شیخ مفید. در جمادی الاول ۱۳۵۰ هـ استنساخ شده،

به شماره مسلسل ۱۰۸ / ۳ / ۲ / ۱ / ۱ ج، ۳ / ۳۲۱۷ ق.

این نسخه در ۱۳۶۹ هـ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف، ط ۲، در قطع جیبی، در ۱۶۲ صفحه، به چاپ

رسیده است. در چاپ دیگری از آن آمده: این نسخه از اول تا آخر با نسخه علامه شیخ شیرمحمد بن صفر علی همدانی جورقانی دام بقائه مقابله شد. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۷، فهرس التراث ۱: ۴۷۲، فهرست

کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۵ / ۱۱۸)

(۲۲) الزام الناصب: از مفلح بن حسن صیمری. در جمادی الاول ۱۳۴۷ هـ از روی نسخه‌ای به خط سید

ابوالقاسم موسوی اصفهانی نجفی با تاریخ ۱۳۳۹ هـ استنساخ شده و آن برابر با تاریخ محاصره نجف است. پس شیخ در رجب ۱۳۵۰ هـ این نسخه را با نسخه‌ای با تاریخ ۱۰۳۶ که در دارالملک شیراز بوده، مقابله

کرد. اسم کتاب در نسخه اصل آن آورده نشده، لیکن آن را در پشت مجموعه آورده‌اند، به شماره مسلسل ۳۲۱۱ / ۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۸، فهرس التراث ۱: ۴۶۸)

(۲۳) الأمالی: از شیخ مفید محمد بن محمد بن نعمان است. در شوال ۱۳۴۹ هـ از روی نسخه‌ای به خط

سید ابوالقاسم اصفهانی و با تاریخ ۱۳۲۹ هـ استنساخ شده؛ همچنین از نسخه دیگری که با تاریخ ۱۱۰۱ هـ بوده نیز استنساخ کرده. ابتدای این نسخه این گونه است: «یوم السبت مستهل رمضان سنة ۴۰۴ هـ». به

شماره مسلسل ۱۰۸ / ۳ / ۲ / ۱ ج، ۱ / ۳۲۱۷ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۶، فهرس التراث ۱: ۴۷۲، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۵ / ۱۲۴)

(۲۴) الامامة: از سید محسن بن محمدتقی کوه‌کمری است که در شوال ۱۳۳۷ هـ استنساخ شده است.

به شماره مسلسل آن ۳/۳۲۵۸ ق. (تراثنا ۱۹: ۱۶۶، تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۱، فهرس التراث ۲: ۲۵۴، الذریعة ۲: ۳۳۳/۱۳۲۴ با اختلاف در تاریخ نسخه‌ها)

(۲۵) *إيضاح دفتان النواصب*: از ابی الحسن محمد بن احمد بن شاذان است. در شوال ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه شیخ عبدالحسین امینی و نسخه میرزا محمدعلی اردوبادی استنساخ شده و با نسخه‌هایی که به تاریخ‌های ۱۰۳۶ هـ و ۱۳۵۰ هـ بوده، مقابله شده است. به شماره مسلسل ۲۶۴/۲/۳/۱/۲ ج، ۳/۳۲۳۵ ق. این نسخه در نجف اشرف با عنوان «مائه منقبة» به چاپ رسیده. در آخر این چاپ آمده است: «يقول العبد الفقير الى رحمة ربه الغني عبد الرزاق بن السيد محمد الموسوي نسباً المقدم لقباً و قد كتب نسخة علي نسخة الشيخ شیر محمد بن صفر علی الهمدانی الجورقانی...». (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۸، فهرس التراث ۱: ۴۶۸، فهرست کتابخانه: الحديث والدعاء ۶/۱۵۲)

(۲۶) *الایقاظ من الہجعة بالبرهان علی الرجعة*: از شیخ حرّ عاملی است. در ربیع الاول ۱۳۵۹ از روی نسخه‌ای که به خط محمد کاظم بن محمد هاشم قائنی و تاریخ ۱۲۰۲ هـ بوده، استنساخ شده، به شماره مسلسل ۴۴/۳/۱۳/۱/۲ ج، ۴/۳۲۲۱ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۹، فهرس التراث ۲: ۱۸، الذریعة ۲: ۵۰۷/۱۹۸۵، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۲/۳۴)

ت حرف «ب»

(۲۷) *بشارة المصطفى (ص) لشيعة المرتضى (ع)*: از عماد الدین محمد بن ابی قاسم طبری است. در جمادی الاول ۱۳۶۲ استنساخ کرده؛ سپس سید محمدصادق آل بحر العلوم هم نسخه دیگری را از روی آن استنساخ کرده است. به شماره مسلسل ۱۰۴/۳/۱۳/۱/۲ ج، ۱/۳۲۳۰ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴، فهرست کتابخانه: الحديث والدعاء ۷/۱۷۲)

ت حرف «ت»

(۲۸) *تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة*: از سید شرف‌الدین نجفی است که آن را در شعبان ۱۳۶۴ هـ از روی نسخه‌ای عتیق استنساخ کرده. نسخه‌های زیادی از این کتاب مشاهده شده و تعداد سوره‌های آن هم بسیار است. اولین سوره آن احقاف و آخرین سوره آن، قدر است. به شماره مسلسل ۴۹/۲/۱/۱ ج، ۳۲۱۳ ق.

این نسخه در سال ۱۴۰۷ هـ در شهر مقدس قم با تحقیق و پژوهش مدرسه امام مهدی (ع) به چاپ رسیده. در ابتدای این نسخه آمده: «نسخها سماحة العلامة الثقة حجة الاسلام السيد محمد بن المصطفى الموحّد المحمدي الاصفهاني في شهر رمضان من سنة ۱۳۸۱ في النجف الأشرف عن نسخة العالم الجليل الثقة الشيخ شیر محمد بن صفر علی الهمدانی الجورقانی الذي نسخها في شهر شعبان من سنة ۱۳۶۴ في النجف الأشرف من نسخة عتيقة إلا الورقة الأخيرة نسخها من نسخة أخرى و هذه النسخة بـ ۶۲۰ صفحة». (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۷، الذریعة ۲: ۱۴۵/۷۳۵، فهرس التراث ۱: ۷۸۹، فهرست کتابخانه:

تفسیر و علوم قرآن ۲/۴۴)

(۲۹) *تفسیر فرات*: از ابراهیم کوفی است. در رجب ۱۳۵۴ هـ از روی نسخه شیخ میرزا محمدعلی اردوبادی

با تاریخ ۱۳۳۴ هـ^۱ استنساخ کرده و در سال ۱۳۶۴ هـ با نسخه‌ای که مورخ ۱۰۸۳ هـ بوده، مقابله شده است. این مقابله ابتدا از سوره یوسف با نسخه سید حسن صدر صورت گرفته است. به شماره مسلسل ۴۶ / ۲ / ۱ / ج، ۱ / ۳۲۱۴ ق.

این نسخه در سال ۱۳۵۴ هـ در کتابخانه حیدریه در نجف اشرف به چاپ رسیده است و به شیخ محمدعلی اردوبادی هدیه شده. در قطع جیبی، در ۲۲۴ صفحه. در چاپ آخر آن آمده است: «يقول الفقير الى الله الغني شير محمد بن صفر على الهمداني جورقاني: هذا تمام ما في النسخة التي نسخت هذه منها الا قليلاً من اولها نسخته من نسخة اخرى، واتفق الفراغ بعون الله تعالى في الثامن من شهر رجب من السنة الرابعة والخمسين بعد الثلاثمائة والالف من الهجرة المقدسة، بمشهد سيدي و مولاي امير المؤمنين علي بن ابي طالب (ع)». (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۷، فهرس التراث ۱: ۳۰۱، فهرست کتابخانه: تفسير و علوم قرآنی ۵ / ۱۱۸)

۳۰) تفسير العياشي: از أبي نصر محمد بن مسعود سمرقندی بن عياش سلمی. نیمه اول نسخه در ربیع الاخر ۱۳۵۳ هـ از روی نسخه سید حسین صدر که نسخه عتیقی بوده و خالی از اشتباه هم نیست، استنساخ شده. این قسمت‌های آن با مراجعه به تفسير البرهان و صافی از عیاشی تصحیح شد، اما بقیه آن به همین شکل باقی ماند؛ سپس با نسخه چاپ شده از سید احمد مستنبط در سال ۱۳۸۷ هـ مقابله شد. به شماره مسلسل آن ۴۲ / ۱ / ۱ / ج، ۳۲۳۴ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۷، الذریعه ۴: ۲۹۵ / ۲۹۹، فهرس التراث ۱: ۳۷۰، فهرست کتابخانه: تفسير و علوم قرآن ۴ / ۹۳)

۳۱) التمهيد: از أبي علی محمد بن أبي بكر اسکافی است. آن را در شعبان ۱۳۵۶ هـ که برای زیارت در کربلا اقامت داشت، استنساخ نمود. به شماره مسلسل ۲۷۱ / ۲ / ۳ / ۱ / ج، ۳۲۲۲ ق.

این نسخه در شهر مقدس قم با پژوهش و تحقیق مدرسه امام مهدی (ع) با حجم وزیری در هشتاد صفحه به چاپ رسیده است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۸، فهرس التراث ۱: ۳۸۱، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۸ / ۲۰۴)

۳۲) التنزيل و التحريف = كتاب القراءة = القرائات: از أبي عبدالله أحمد بن محمد سیاری است. آن را در شوال ۱۳۶۵ هـ از روی نسخه شیخ محمد بن طاهر سماوی استنساخ نموده. این نسخه بسیار ضعیف نزد سید حسن صدر بوده و آن را در رمضان ۱۳۴۶ هـ در بغداد در حوالی کرخ استنساخ کرده است. همچنین سید محمدحسین جلالی نیز در ماه رمضان ۱۳۸۵ هـ در مدرسه صدر الأعظم در نجف اشرف از روی این نسخه استنساخ کرده. این نسخه از روی نسخه دیگری که نزد سید محمدرضا جلالی بوده و ما در ۲۱ رجب ۱۴۳۰ هـ متوجه شدیم در منزل ایشان است، استنساخ شده است. به شماره مسلسل ۱۴۷ / ۶ / ۱ / ج، ۳۲۱۶ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۸۸، فهرس التراث ۱: ۲۷۶، فهرست کتابخانه: تفسير و علوم قرآنی ۱۰ / ۲۴۶)

۱. نسخه شیخ محمد علی اردوبادی (ره) در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) با شماره ۴۴ / ۱ / ۱ موجود است.

۳۳) *التهاب نیران الأحزان و مشیر الاکتئاب و الأئسجان*: از برخی اصحاب متعلق به ق ۷- ق ۱۰ است. در جمادی الآخر ۱۳۶۰ هـ استنساخ شده، به شماره مسلسل ۱۰۰ / ۳ / ۲ / ۱ / ۳، ج ۳، ۴ / ۳۲۲۶ ق. (تراثنا ۷۳: ۷۴، ۱۷۸، فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء ۸ / ۲۰۶، و سال استنساخ ۱۳۶۷ هـ آورده شده است) **ت حرف «ث»**

۳۴) *التاقب فی المناقب*: از ابی جعفر عمادالدین محمد بن علی بن حمزه مشهیدی طوسی است که آن را در صفر ۱۳۷۷ هـ از روی نسخه‌ای عتیق استنساخ کرده. روی آن تصریح صاحب اسرار الامامة حسن بن علی طبری به نسبت کتاب به مؤلفش مذکور است. متن کتاب از آقاضیاء نوری به خط سید حسن صدر به عاریه گرفته شده است. نسخه دیگری از آن نیز در سال ۱۳۷۸ هـ در اختیار سید محمد بن سید احمد بن سید مصطفی در بغداد بوده است، به شماره مسلسل ۱۱۱ / ۳ / ۲ / ۱، ج ۱، ۳۲۳۶ ق. (تراثنا ۷۳- ۷۴: ۱۸۸، فهرس التراث ۱: ۵۵۷، فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء ۹ / ۲۳۰) **ت حرف «ث»**

۳۵) *ثلاثه و سبعون حدیثاً*: از مؤلفی ناشناس. استنساخ آن در سال ۱۳۵۳ هـ صورت گرفته، به شماره مسلسل ۱۰۴ / ۳ / ۲ / ۳ / ۱، ج ۳ (فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء: ۹ / ۲۳۴) **ت حرف «ج»**

۳۶) *جامع الأحادیث*: از شیخ ابی محمد جعفر بن احمد بن علی قمی و از مشایخ صدوق است. این کتاب را در ربیع الاول ۱۳۵۲ هـ از روی نسخه‌ای که به خط سید ابی القاسم اصفهانی نجفی و به تاریخ ۱۳۲۹ هـ بوده، استنساخ کرده است. به شماره مسلسل ۲۷۱ / ۲ / ۳ / ۱، ج ۱، ۳۲۲۲ ق. (تراثنا ۷۳- ۷۴: ۱۸۹، فهرس التراث ۱: ۳۶۴، فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء ۹ / ۲۴۱) **ت حرف «ج»**

۳۷) *الجعفریات = الأئسیات*: از محمد بن محمد بن أشعث کوفی است که آن را در ذی الحجّه ۱۳۴۸ هـ در نجف اشرف استنساخ کرده و در محرم ۱۳۶۰ هـ با نسخه شیخ نوری مقابله کرده، به شماره مسلسل ۹۸ / ۲ / ۲ / ۱ / ۱۶، ج ۲، ۳۲۳۸ ق. (تراثنا ۷۳- ۷۴: ۱۸۹، فهرس التراث ۱: ۳۴۷، فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء ۲۳ / ۶۰۹) **ت حرف «ح»**

۳۸) *حاشیه علی المقدمة الثالثة من مقدمات دلیل الانسداد*: از سید علی طباطبایی است، به شماره مسلسل ۱۶۶ / ۲ / ۵ / ۱ / ۷، ج ۷ (فهرست کتابخانه: اصول فقه ۳ / ۷۱) **ت حرف «خ»**

۳۹) *خصائص الأئمة (ع)*: از سید محمد بن حسین موسوی (شریف رضی) است. آن را در رمضان ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه شیخ هادی کاشف الغطاء استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۲۶۴ / ۲ / ۳ / ۱ / ۱، ج ۱، ۳۲۳۵ ق. (تراثنا ۷۳- ۷۴: ۱۸۹، فهرس التراث ۱: ۴۵۹، الذریعه ۷: ۱۶۵ / ۸۸۵، فهرست کتابخانه: حدیث و دعاء ۱۲ / ۳۱۶) **ت حرف «د»**

۴۰) *دعائم الاسلام و الحلال و الحرام*: از قاضی ابی حنیفه نعمان مغربی است. آن را در صفر ۱۳۵۴ هـ

از روی نسخه میرزا عبدالحسین تبریزی و نسخه سیدعلی اکبر حسین قزوینی با تاریخ ۱۲۸۵ هـ استنساخ کرده؛ سپس با نسخه چاپ شده در مصر به سال ۱۳۸۹ هـ مقابله کرده. به شماره مسلسل ۳۹۰/۲، ۷/ج، ۳۲۳ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۰، فهرس التراث ۱: ۴۰۷، فهرست کتابخانه، الفقه ۸/ ۱۹۶)

(۴۱) الدعوات: از قطب‌الدین راوندی است که در شعبان ۱۳۷۳ هـ آن را از روی نسخه‌ای که متعلق به شیخ محمدرضا بن فرج‌الله است و همچنین از روی نسخه تملکی محدث نوری در سال ۱۲۷۸ هـ همراه ملتقطاتی از اخبار خصال صدوق در یک جلد استنساخ کرده است، به شماره مسلسل آن ۱۱۰/۳، ۲/۱، ۲/۱، ۴/۳۲۰۷ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۰، فهرس التراث ۱: ۵۸۷، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۳۰/ ۷۸۰)

(۴۲) دلائل الامامة: از محمد بن جریر طبری. این مجموعه را در شوال ۱۳۶۷ از روی نسخه سید حسین بن علی همدانی و نسخه شیخ محمد سماوی استنساخ کرده و آن دو نسخه از روی نسخه‌ای که به خط شیخ عباس قمی است استنساخ شده، به شماره مسلسل ۲۷۰/۲، ۳/۱، ۳/ج، ۳۲۲۰ ق.

این نسخه در سال ۱۳۶۹ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف به چاپ رسید. در سال ۱۳۸۳ هـ ط ۲، قطع جیبی، ۳۲۰ صفحه. در پایان این نسخه آمده: «هذا آخر ما کان فی نسخة العلامة الثقة الشیخ شیر محمد الهمدانی الجورقانی حفظه الله تعالی». (تراثنا ۷۳ - ۷۴، فهرس التراث ۱: ۳۶۰، الذریعه ۸: ۲۴۶، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۱۳/ ۳۳۶)

ت حرف «ر»

(۴۳) رجال البرقی: از احمد بن محمد بن خالد برقی است. آن را در ربیع الاول ۱۳۶۰ هـ از روی نسخه‌ای که به خط سید ابی القاسم اصفهانی بوده و تاریخ ۱۳۴۲ هـ داشته، استنساخ کرده است. به شماره مسلسل ۴۳/۳، ۱/ج، ۵/۳۲۱۵ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۱، فهرست کتابخانه: تراجم و الأنساب ۳/ ۶۰)

(۴۴) رساله: از شیخ محمدهادی تهرانی است. آن را در رجب ۱۳۳۹ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۴/۳۲۵۸ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۱)

(۴۵) رساله: از مؤلف ناشناس. ظاهراً از شیخ محمدهادی تهرانی. به شماره مسلسل ۵/۳۲۵۸ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۱)

(۴۶) رساله: از مؤلف ناشناس. ظاهراً از شیخ محمدهادی تهرانی. به شماره مسلسل ۶/۳۲۵۸ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۲)

(۴۷) رساله فی الامر بین ترک الغضب و ترک الصلاة: این رساله متعلق به سید علی طباطبایی است، با شماره مسلسل ۶۶/۲، ۱۱/۵، ۶/ج. (فهرست کتابخانه: الفقه ۱۲/ ۳۱۸)

(۴۸) رساله ابی غالب زراری: آن را در شعبان ۱۳۵۷ هـ از روی نسخه شیخ میرزا محمد تهرانی عسکری استنساخ کرده است، او در سامراء ساکن بود. سپس با نسخه شیخ عبدالحسین تهرانی در کربلا و در روز عرفه مقابله کرده است، بدون تاریخ است، به شماره مسلسل ۴۳/۱، ۱/ج، ۳/۳۲۲۷ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۲، فهرس التراث ۱: ۴۰۹، فهرست کتابخانه: تاریخ و جغرافی ۵/ ۱۲۴)

(۴۹) رساله فی بیان حقیقه تنزیل الرضاع منزله النسب: از محمدهادی بن محمد امین طهرانی است که

آن را در ذی‌الحجّه ۱۳۳۹ هـ استنساخ کرده است. به شماره مسلسل ۶۶ / ۲ / ۵ / ۱ / ۱ ج، ۲ / ۳۲۵۸ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۳، فهرس التراث ۲: ۲۴۰، فهرست کتابخانه: الفقه ۴ / ۸۳)

۵۰ رساله فی تزویج امیرالمؤمنین (ع) ابنته من عمر بن خطاب: از سید علی بن حسین موسوی (علم الهدی - سید مرتضی) است که آن را در محرم الحرام ۱۳۴۷ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۱۰۳ / ۳ / ۲ / ۱ / ۱ ج، ۴ / ۳۲۱۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۲، فهرس التراث ۱: ۵۰۳، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۱۴ / ۳۵۳)

۵۱ رساله فی التعارض: از سید علی طباطبائی است، به شماره مسلسل ۶۶ / ۲ / ۵ / ۱ / ۵ ج. (فهرست کتابخانه: اصول الفقه ۶ / ۱۴۶)

۵۲ رساله فی تعارض الأدلة و بیان الفرق بین الورد و الحکومة: از شیخ هادی بن محمد امین تهرانی است که آن را در سال ۱۳۳۹ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۶۶ / ۲ / ۵ / ۱ / ۳ ج. (فهرست کتابخانه: اصول الفقه ۵ / ۱۱۱)

۵۳ رساله فی الخمس: از سید محسن بن سید محمد تقی کوه‌کمری است و آن را در ۱۳۳۹ هـ در نجف اشرف استنساخ کرده است. (الذریعه ۷: ۲۵۵ / ۱۲۴۸)

۵۴ رساله فی علم الباری تعالی: این رساله فارسی است و در آغاز آن آمده: «در این ایام در صفحات زنجبار، شخصی منکر علم خداوند...» در پایان آن هم آمده است: «این مجملی است از احوال این دشمنان دین و تفصیل را در رساله بیان کرده‌ایم و لله الحمد، قد فرغ من تحریر العبد الجانی شیر محمد بن صفر علی همدانی، یوم الجمعة فی ۲۸ ذی القعدة من سنه ۱۳۴۱ هـ». مؤلف این رساله ناشناخته است، بعید است که از تألیفات ناسخ باشد، زیرا زمانی که او از کتاب نسخه‌برداری کرد، نسخه‌های زیادی از آن انتشار یافته بود و خود او هم تصریح نکرده که تألیف این مجموعه کار خودش بوده است، به شماره مسلسل ۳ / ۳۲۳۷ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۳)

۵۵ رساله فی الفرق بین الحق و الحکم: از محمد هادی بن محمد امین تهرانی است، ۱۳۳۹ هـ، به شماره مسلسل ۶۶ / ۲ / ۵ / ۱ / ۴ ج. (فهرست کتابخانه: اصول الفقه ۶ / ۱۵۵)

۵۷ رساله فی القدر: از سید علی بن حسین موسوی (علم الهدی المرتضی) است، بدون تاریخ است و به شماره مسلسل ۴۳ / ۳ / ۱۳ / ۱ / ۵ ج. (فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۵ / ۱۲۴)

۵۸ رساله فی نسب السید عبدالعظیم حسنی: از وزیر صاحب بن عبّاد است، آن را در ربیع الاخر ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه‌ای که به خط ابن محاسن (ره) بوده است، همراه فواید تاریخی که به خط خود او در نسخه موجود است، استنساخ کرده. به شماره مسلسل ۱۰ / ۲ / ۲ / ۱ / ۷ ج، ۷ / ۳۲۱۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۲، فهرس التراث ۱: ۴۳۳، فهرست کتابخانه: التراجم و الأنساب ۳ / ۷۱)

ت حرف «ز»

۵۸ کتاب الزهد: از ابی محمد حسین بن سعید بن حماد بن مهران اهوازی است. آن را در محرم الحرام ۱۳۴۶ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۱۰۳ / ۳ / ۱ / ۲ / ۳ ج، ۳ / ۳۲۱۹ ق.

این نسخه در سال ۱۳۹۹ هـ در شهر مقدس قم در چاپخانه علمی با تحقیقات میرزا غلامرضا عرفانیان، در ۱۰۷ صفحه به چاپ رسیده است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۲، فهرس التراث ۱: ۲۶۹، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۱۴ / ۳۷۶)

۵۹) سعد السعود: از سید علی بن موسی بن جعفر طاووس است. آن را در رجب ۱۳۶۵ هـ از روی نسخه ضعیفی که نقص و اشتباه در آن زیاد بوده، استنساخ کرده؛ سپس گفته: «در شوال سال ۱۳۶۵ با نسخه‌ای که از تهران آورده بود، این مجموعه را مقابله کرده است». در واقع این اصل نسخه بوده است، که تاریخ آن مربوط به سال ۱۳۶۳ هـ بوده، به شماره مسلسل ۱۴۷ / ۱ / ۱ ج، ۱ / ۳۲۱۶ ق.

این نسخه در سال ۱۳۶۹ هـ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف در قطع جیبی و در ۲۹۸ صفحه به چاپ رسیده است. در چاپ دیگری از آن آمده: «من این نسخه را با نسخه علامه جلیل شیخ شیر محمد بن صفرعلی جورقانی - ادام الله ظلّه - در ماه ذی القعدة الحرام سال ۱۳۶۵ در نجف مقابله کردم». (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۴، فهرست کتابخانه: تفسیر و علوم قرآنی ۷ / ۱۸۴)

† حرف «ش»

۶۰) شرح دعاء البهاء: از هادی بن محمد امین تهرانی است، بدون تاریخ، به شماره مسلسل ۹۳ / ۳ / ۸ / ۱ ج. (فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۱۶ / ۴۲۳)

۶۱) شرح قصیده الأشباه: از محمد بن أحمد بن عبدالله بصری، معروف به «مفجع» است. قصیده در ۱۰۹ بیت تنظیم شده. در شوال ۱۳۵۴ هـ آن را از روی نسخه‌ای که به خط أحمد بن نجفعلی امینی تبریزی با تاریخ ۱۳۵۴ هـ بوده، استنساخ کرده و شیخ امینی این نسخه را به شیخ محمد سماوی تقدیم کرده است. به شماره مسلسل ۴۶ / ۲ / ۱ / ۱ ج، ۳ / ۳۲۱۴ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۵، فهرس التراث ۱: ۳۵۰، فهرست کتابخانه: الأدب ۶ / ۱۳۸)

۶۲) شرح عقائد الصدوق: از شیخ مفید. در ذی‌الحجه ۱۳۴۹ هـ نسخه برداری شده، به شماره مسلسل ۲۷۱ / ۳۱ / ۱ / ۴ ج، ۵ / ۳۲۲۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۵، فهرس التراث ۱: ۴۷۳، فهرست کتابخانه: العقائد والکلام ۷ / ۱۷۸)

۶۳) صحیفة الامام الرضا(ع): آن را در جمادی الاول ۱۳۴۸ هـ استنساخ کرده و با نسخه‌ای که به خط عزیز بن محمد سمنانی در تاریخ ۹۷۱ هـ بوده، مقابله کرده. شیخ ناسخ حدود سه بار این صحیفة را نقل کرده و گفته است که آن را از روی نسخه‌ای عتیق استنساخ کرده، اما معلوم نیست منظور او همین نسخه باشد. به شماره مسلسل ۹۷ / ۲ / ۱ / ۵ ج، ۶ / ۳۲۱۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۶، فهرس التراث ۱: ۲۲۶، فهرست کتابخانه: حدیث و الدعاء ۱۷ / ۴۳۷)

۶۴) صحیفة الإمام الرضا(ع): این صحیفة در ذی‌الحجه ۱۳۶۳ هـ در شهر کاظمین و از روی نسخه‌ای به خط شاه محمد قائینی و تاریخ ۹۴۸ هـ بوده، استنساخ گردیده است؛ سپس با نسخه‌ای که به تاریخ ۱۰۴۴ هـ در سال ۱۳۶۹ بوده، مقابله کرده است، به شماره مسلسل ۲۷۰ / ۲ / ۳ / ۱ ج، ۱ / ۳۲۲۰ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۶، فهرس التراث ۱: ۲۲۶، الذریعه ۱۵: ۱۸، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۱۷ / ۴۴۲)

۶۵) الصراط المستقیم: از علی بن یونس بیاضی است. آن را در صفر ۱۳۶۲ هـ از روی نسخه سید عبدالله بن سید نجف رضوی با تاریخ ۱۲۵۶ هـ همچنین از روی نسخه‌ای با تاریخ ۱۰۶۱ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۳۲۱۸ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۶، فهرس التراث ۱: ۷۷۱، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۷ / ۱۸۱)

۶۶) صفات الشیعة: از جعفر محمد بن علی بن بابویه (صدوق) متوفی سال ۳۸۱ هـ است. آن را در رمضان ۱۳۵۴ هـ از روی نسخه شیخ احمد بن نجفعلی امینی که متعلق به ذی‌الحجه ۱۳۵۳ هـ بوده استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۴۶ / ۱ / ۲ / ۱ / ج، ۳۲۱۴ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۷، فهرس التراث ۱: ۴۲۳، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۸ / ۱۹۱)

ط حرف «ط»

۶۷) طرف من الأنبياء و المناقب فی شرف سید الأنبياء و الأطائب: از علی بن موسی بن طاووس است و آن را در ذی‌القعدة ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه شیخ میرزا محمدعلی اردوبادی با تاریخ ۱۳۳۲ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۶۴ / ۲ / ۳ / ۱ / ج، ۳۲۳۵ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۷، فهرس التراث ۱: ۶۵۸، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۱۸ / ۴۸۰)

ط حرف «ع»

۶۸) عیون المعجزات: از حسین بن عبدالوهاب. آن را در محرم ۱۳۵۷ هـ از روی نسخه‌ای که نزد سید حسین همدانی در نجف بوده، استنساخ کرده است. این نسخه در مالکیت شیخ حر عاملی بوده و تا سال ۱۰۸۷ در مالکیت او باقی بوده است. به شماره مسلسل ۲۷۱ / ۲ / ۳ / ۱ / ج، ۳۲۲۲ ق. این نسخه در سال ۱۳۶۹ هـ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف به چاپ رسیده و به شیخ محمدعلی اردوبادی هدیه شده است، به قطع جیبی و ۱۴۲ صفحه. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۷، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۱۹ / ۵۱۰)

ط حرف «غ»

۶۹) الغیبة: قطعه‌ای از این مجموعه از محمد بن ابراهیم نعمان است که آن را در سال ۱۳۴۶ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۱۰۳ / ۳ / ۲ / ۱ / ج. (فهرست کتابخانه، الحدیث و الدعاء ۲۲ / ۵۸۳)

۷۰) الفرقة الناجية: از شیخ ابراهیم بن سلیمان قطیفی است. آن را در محرم ۱۳۶۱ هـ از روی نسخه‌ای به خط فرج‌الله بن سالم البکاء الجزیری و به تاریخ ۹۵۱ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۴۴ / ۳ / ۱۳ / ج، ۳۲۲۱ ق است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۸، فهرس التراث ۱: ۷۹۳، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۸ / ۱۹۸)

۷۱) الفصول المختارة عن کتابی المجالس و العیون و المحاسن: از شیخ مفید و سید مرتضی. آن را در ربیع‌الاول ۱۳۵۰ هـ از روی نسخه سید ابوالقاسم اصفهانی نجفی استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۲ / ج، ۳۲۱۷ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۸، فهرس التراث ۱: ۴۷۴، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۰ / ۵۳۰)

۷۲) فضائل شهر رجب: از محمد بن علی بن بابویه (صدوق) است، به شماره مسلسل ۲ / ۲ / ۱ / ج، ۲ / ۱۳۹۷

شیخ شیر محمد همدانی، پاسدار میراث اسلامی... / زهرا اسحاقی

۳/۳۲۱۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۸، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۰ / ۵۳۶)
۷۳ فضائل شهر رمضان: از علی بن بابویه (صدوق) است، به شماره مسلسل ۹۷ / ۲ / ۲ / ۱ ج، ۵ /
۳۲۱۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۹، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۰ / ۵۳۷)
۷۴ فضائل شهر شعبان: محمد بن علی بن بابویه (صدوق) است، به شماره مسلسل ۹۷ / ۲ / ۲ / ۳ ج، ۴ /
۳۲۱۲ ق.

این کتاب دارای سه نسخه است و آن را در جمادی الاول سال ۱۳۴۹، از روی نسخه سید ابی القاسم
اصفهانی و شیخ میرزا محمد تهرانی استنساخ کرده و سپس با نسخه‌های دیگر مقابله کرده است.
این نسخه به سال ۱۴۱۲ هـ در بیروت و در دارالمحجّة البيضاء، با تحقیق میرزا غلامرضا عرفانیان در
۱۵۵ صفحه چاپ شده است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۹، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۰ / ۵۳۸)
۷۵ فضائل الشیعه: از شیخ محمد بن علی بن بابویه (صدوق) است و آن را در روز عید غدیر به سال
۱۳۶۷ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۱۰۰ / ۳ / ۲ / ۱ ج، ۱ / ۳۲۲۶ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۹۹،
فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۱ / ۵۴۱)

۷۵ فلاح السائل و نجاح المسائل: از سید علی بن موسی بن طاووس است. جلد اول آن است و آن را در
جمادی الآخر ۱۳۵۷ هـ از روی نسخه شیخ میرزا محمد تهرانی عسکری استنساخ کرده؛ همچنین از روی
نسخه‌ای که به خط محمد جعفر بن محمد کاظم طباطبایی و به تاریخ ۱۳۵۴ هـ است و نسخه دیگری به
خط جعفر بن محمد بن سوید، اهل محله مقتدد در بغداد، و تاریخ ۶۶۳ هـ نیز نسخه برداری شده، به شماره
مسلسل ۱۰۵ / ۳ / ۲ / ۱ ج، ۳۲۳۲ ق.

این نسخه در تهران به چاپ رسیده و در چاپ دیگری از آن آمده است: «این نسخه به خط شیخ
شیرمحمد همدانی، در سال ۱۳۵۷ است. در چاپ اول آن کلمات جا افتاده و مفقود شده زیادی به چشم
می‌خورد که برخی بین دو پراتز قرار گرفته‌اند. این دو نسخه با هم مقابله شده و در صحیح‌ترین حالت
ممکن به چاپ رسیده است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۰، فهرس التراث ۱: ۶۵۹، فهرست کتابخانه: حدیث
والدعاء ۲۱ / ۵۴۶)

۷۸ قرب الاسناد: از عبدالله بن جعفر حمیری است، آن را در ربیع الآخر ۱۳۴۹ هـ از روی نسخه میرزا
محمدعلی اردوباری و نسخه میرزا حسین نوری استنساخ کرده؛ سپس در سال ۱۳۵۹ هـ با نسخه‌ای به تاریخ
۱۰۳۳ هـ که به خط زین‌الدین بن حسین عاملی است، مقابله کرده. در پایان نسخه چنین آمده است: «هذا ما
وجدته بخط ابن ادریس (ره) و علیه أيضاً بخط الأصل الذي نقلتها منه كان فيه لحن صريح و كلام مضطرب
فصورته على ما وجدته خوفاً من التغيير و التبديل، و كان الفراغ من تسويد بياضه ظهر السبت ۱۳ ربیع الاول
سنة ۹۷۷ هـ علی يد أحمد بن محمد بن یحیی الأوالی»، به شماره مسلسل ۹۷ / ۲ / ۲ / ۱ ج، ۱ / ۳۲۲۱.
(تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۰، فهرس التراث ۱: ۳۱۰، فهرست کتابخانه: الحدیث والدعاء ۲۲ / ۵۷۶)

۱. اصل آن «المقتدیه است، همان محله‌ای که مقتدی بالله در آنجا بزرگ شد».

۷۸) قضاء حقوق المؤمنین: از سدید الدین ابی علی بن طاهر صوری است. آن را در محرم ۱۳۶۸ هـ استنساخ کرده، به شماره مسلسل ۱۰۰ / ۳ / ۲ / ۱ / ج، ۳۲۲۶ / ۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۲، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۲ / ۵۸۰)

ت حرف «ک»

۷۹) کامل الزیارات: از ابی القاسم جعفر بن محمد بن قولویه است، آن را در ذی الحجّه ۱۳۴۵ هـ استنساخ کرده و با نسخه‌ای که مورخ سال ۱۳۴۷ هـ و نسخه‌ای که مورخ سال ۱۰۸۳ هـ است و نیز با نسخه سید حسن صدر مقابله کرده است. به شماره مسلسل ۲۶۳ / ۲ / ۳ / ج، ۳۲۱۰ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۰، فهرست التراث ۱: ۴۱۱، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۳ / ۶۰۲)

۸۰) کتاب فی الاستخارات = فتح الأبواب: از سید علی بن موسی بن طاووس است، آن را در ربیع الاول ۱۳۸۲ هـ از روی نسخه سید مرتضی حسینی نجومی کرمانشاهی که در زمان حیات خود از روی نسخه شیخ محمد سماوی در شعبان سال ۱۳۲۵ هـ نسخه برداری کرده، استنساخ نموده است. توصیفی که از او در نسخه قدیمی آمده، چنین است: «و فرغ من کتابتها علی نسخه قدیمة لعلها فی زمن مصنفها(ره)»، لیکن ضعف‌هایی در این نسخه موجود است، به شماره مسلسل ۱۱۰ / ۳ / ۲ / ج، ۳۲۰۷ / ۱ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۷۷، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۳ / ۶۰۷)

۸۱) کتاب سلام بن ابی عمره (عمیره): از کتاب الاصول الأربعة استنساخ شده است، آن را در ربیع الاخر ۱۳۴۶ هـ استنساخ نموده، به شماره مسلسل ۱۰۳ / ۳ / ۲ / ج، ۳۲۱۹ / ۵ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۲، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۴ / ۶۲۲)

۸۱) کتاب فی معجزات الائمة الاثنی عشر: از محمد بن صالح غراوی است و در جمادی الاخر ۱۳۶۶ هـ از روی نسخه‌ای عتیق استنساخ شده. شاید تاریخ آن نسخه به سیصدسال پیش یا حتی بیشتر باز گردد. عالم جلیل‌القدر، میرزا محمد تهرانی آن را از تهران آورد؛ سپس با شیخ حسن علی همدانی آن را مقابله کردند، به شماره مسلسل ۲۷۰ / ۲ / ۳ / ج، ۳۲۲۰ / ۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۳، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء: ۲۹ / ۷۳۹)

۸۲) کفایة الطالب فی مناقب علی بن ابی طالب(ع): از ابی عبدالله محمد بن یوسف قرشی کنجی شافعی است، آن را در ذی‌القعدة ۱۳۴۷ هـ استنساخ کرده، از روی نسخه‌هایی که در مالکیت عبدالله بن فتح الله ابن عبدالملک ابن اسحاق بن عبدالملک بن فیحان با تاریخ ۸۸۷ هـ و محمد بن ابراهیم بن عبدالله بن فتح الله ابن فیحان با تاریخ ۹۵۷ هـ بوده، صورت گرفته است، به شماره مسلسل ۹۶ / ۲ / ج، ۳۲۱۱ / ۱ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۳، فهرست التراث ۱: ۶۵۳، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۴ / ۶۴۲)

ت حرف «م»

۸۴) ما نزل من القرآن فی اهل البيت(ع): از ابی عبدالله حسین بن حکم حبری که سید محمدحسین جلالی آن را از روی نسخه دکتر حسین علی محفوظ استنساخ کرده و به شیخ تقدیم نموده است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۱۶۱، سید جلالی تصریح کرده است که این کتاب در کتابخانه امام امیرالمؤمنین(ع) موجود نیست)

۸۵) ما وجد من کتاب درست بن اُبی منصور: این کتاب را در شعبان سال ۱۳۵۴ هـ از روی نسخه‌ای که به خط علی اکبر بن حسین حسینی به تاریخ ۱۲۸۶ هـ بوده، استنساخ کرده و در پایان نسخه چنین نوشته است: «قوبل مع نسخة فی آخرها: فرغت من نسخة من أصل أبی الحسن محمد بن حسن بن حسین بن آیوب القمی، سماعاً له عن الشیخ أبی محمد هارون بن موسی بن احمد التکعبری أید الله، بموصل فی یوم الأربعاء لثلاث لیل بقین من ذی القعدة سنة ۳۷۴»، به شماره مسلسل ۱۰۴ / ۳ / ۲ / ۱ / ج، ۳ / ۳۲۳۰. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۱، فهرس التراث ۱: ۱۷۹، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء: ۲۳ / ۱۹۶، در این مجموعه سال و تاریخ نسخه برداری هم آورده شده است: ۱۳۵۲ هـ)

۸۶) مجموعه: این کتاب دارای بخش‌های متفرقه‌ای است؛ از آن جمله قطعه‌ای از مبحث التعارض به نقل از شیخ محمد هادی تهرانی صاحب محبّة العلماء، او این کتاب را در سال ۱۳۳۹ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۹۳ / ۳ / ۱۸ / ج، ۳۲۵۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۳، فهرس التراث ۲: ۲۴۱، فهرست کتابخانه: اصول الفقه ۷ / ۱۸۱)

۸۷) المختصر: از حسن بن سلیمان بن محمد حلّی. آن را در ذی الحجّه ۱۳۶۲ هـ از روی نسخه‌ای که به خط سید محمد صادق بحر العلوم با تاریخ ۱۳۶۲ هـ و نسخه‌ای که به خط شیخ محمد سماوی و نسخه‌ای که به خط محقق سید حسین خراسان استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۴۳ / ۳ / ۱۳ / ۱ / ج، ۲ / ۳۲۱۵ ق. این نسخه در سال ۱۳۷۰ هـ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف به قطع رقعی، در ۱۶۷ صفحه، به چاپ رسید. در آخرین چاپ آن آمده است: «يقول الفقير الى الله الغني شیر محمد بن صفر علی الهمدانی الجورقانی: هذا تمام ما فی النسخة التي نسخت هذه منها، و أتفق الفراغ بعون الله تعالی یوم الجمعة السادس والعشرين من شهر ذی الحجّة من سنة ۱۳۶۲، بمشهد سیدی و مولای أمير المؤمنین (ع)». (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۴، فهرس التراث ۱: ۷۵۰، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۹ / ۲۳۵)

۸۸) مختصر أصل علاء بن رزین: آن را در ربیع الاول ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه‌ای که به خط حسین الأهری با تاریخ ۱۳۳۷ هـ و نسخه‌ای که به خط محمد بن المکی و نیز نسخه‌ای که به خط محمد بن إدريس با تاریخ ۸۶۰ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۱۰۳ / ۳ / ۱۸ / ج، ۸ / ۳۲۱۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۴، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۵ / ۶۷۴)

۸۹) مختصر البصائر: از حسن بن سلیمان الحلّی. آن را در شعبان ۱۳۴۶ هـ از روی نسخه محمد قاسم بن شجاع‌الدین نجفی با تاریخ ۱۰۷۹ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۲۶۴ / ۲ / ۳ / ج، ۱ / ۳۲۳۵ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۵، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء، ۲۵ / ۶۷۵)

۹۰) مختصر فی الموالید: ابتدای این نسخه این گونه است: «أخبرنا الامام الفاضل العلامة محبّ الدين أبو عبدالله محمد بن محمد بن حسین بن نجّار بغدادی، المحدث بالمدرسة الشريفة المستنصرية...». آن را در ذی القعدة ۱۳۶۱ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۴۳ / ۳ / ۱۳ / ۱ / ج، ۳ / ۳۲۱۵ ق.

این مجموعه متعلق به شیخ مفید است، این نسخه در سال ۱۳۷۰ هـ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف ذیل کتاب الفصول العشرة فی الغيبة به عنوان موالید اتمه به چاپ رسیده است، بدون اینکه نام مؤلف کتاب

ذکر شود. در پایان نسخه آمده است: «يقول الفقير إلى الله الغنيّ شیر محمد بن صفر علی الهمدانی الجورقانی: هذا تمام ما فی النسخة البیتی نسخت هذه النسخة منها، واتفق لی الفراغ بعون الله تعالی فی الخامس من شهر ذی القعدة، من سنة إحدى و ستین بعد الثلاثمائة و الف من الهجرة المقدّسة، بمشهد سیدی و مولای أمير المؤمنین علی بن أبی طالب علیه أفضل الصلاة و السلام»، ابتدای این نسخه با سند وارده در سایر نسخه‌های چاپ شده شروع می‌شود، آن هم روایت ابن نجار از مشایخ است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۵،

فهرس التراث ۱: ۳۵۶، فهرست کتابخانه: التاريخ، الجغرافيا ۷ / ۱۷۹)

۹۱) المزار: از محمد بن جعفر مشهدهی است که آن را در شوال ۱۳۵۹ از روی نسخه‌ای تملکی از شیخ محمد علی اردوبادی استنساخ کرده است. ناسخ در این نسخه آورده: «نسخة عتیقة جیدة ذهب عنها أوراق من أولها و آخرها و من اثناها، قد تمّمها الشیخ الجلیل الشیخ عباس القمی - أطال الله بقائه - ... و شیخ قمی در نسخه آورده است: «قد وقع الفراغ من تميم استكتاب هذه النسخة الشريفة التي تدعى بالمزار الكبير فی اصطلاح صاحب البحار، فی يوم الجمعة السادس عشر من محرّم الحرام کتبه... عباس بن محمد رضا القمی... سنه ۱۳۲۰هـ». شماره مسلسل آن عبارت است از ۱۰۶ / ۳ / ۲ / ج، ۳۲۲۸ ق. (تراثنا ۷۳ -

۷۴: ۲۰۵، فهرس التراث ۱: ۶۰۷، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۲۶ / ۶۸۵)

۹۲) المسائل الحاجية (العکبرية): از شیخ مفید و دارای ۵۱ مسئله است که همه را حاجب از شیخ مفید(ره) می‌پرسد. آن را در شعبان ۱۳۵۶ در کربلا استنساخ کرده است، در همان ایامی که شیخ برای زیارت به کربلا رفته بود. در پایان این نسخه آمده است: «هذا آخر ما نقلنا من المسائل المسماة به المسائل العکبرية، و ذلك فی سنة ۱۲۱۹هـ» به شماره مسلسل ۲۷۱ / ۲ / ۳ / ۱ / ج، ۳۲۲۲ ق. (تراثنا ۷۳ -

۷۴: ۲۰۶، فهرس التراث ۱: ۴۷۸، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام: ۱۰ / ۲۴۸)

۹۳) المسائل العشرة فی الغيبة: از شیخ مفید. آن را در محرم الحرام ۱۳۶۲ از روی نسخه شیخ میرزا محمد تهرانی و سید محمد صادق بحر العلوم استنساخ کرده است. به شماره مسلسل ۴۳ / ۳ / ۱۳ / ج، ۳۲۱۵ ق.

این نسخه در سال ۱۳۷۰هـ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف به چاپ رسیده است، در قطع جیبی، در ۷۰ صفحه به انضمام دعوات راوندی و موالید الأئمه (ع). در انتهای آن آمده است: «يقول الفقير إلى الله الغنيّ شیر محمد بن صفر علی الهمدانی الجورقانی: قد نسخت هذه النسخة إلى أوائل الفصل السادس من نسخة العالم الجلیل الميرزا محمد الطهرانی المقيم بسامراء و باقیها من نسخة العالم النبیل السید محمد صادق آل بحر العلوم و اتفق لی الفراغ بعون الله تعالی يوم ۱۴ من المحرم ۱۳۶۳، بمشهد سیدی و مولای امیرالمؤمنین(ع)». (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۶، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۸ / ۲۰۱)

۹۴) المسترشد فی الامامة: از ابی جعفر طبری امامی است که آن را در محرم الحرام ۱۳۴۸هـ از روی نسخه‌ای به خط سید محمدرضا بن ابی القاسم بن فتح الله بن نجم الدین ملقب به «آقا میرزا حسین خلخالی استرآبادی» استنساخ کرده، تاریخ وفات او بعد از سال ۱۳۰۰ ذکر شده است، به شماره مسلسل ۹۵ / ۲ / ۲ / ج، ۳۲۲۹ ق.

این نسخه در کتابخانه حیدریه نجف اشرف به چاپ رسیده و به آقابزرگ تهرانی اهدا شده است، در قطع جیبی و ۱۷۰ صفحه است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۷، فهرس التراث ۱: ۳۶۱، الذریعه: ۲۱: ۹/ ۳۶۹۰، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۱۰/ ۲۵۲)

۹۵) مستطرفات السرائر: از محمد بن ادريس حلی. بدون تاریخ است، به شماره مسلسل ۳۸۸/۲/۷ ج ۱/ ۳۲۴۳ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۷، فهرس التراث ۱: ۶۱۰، فهرست کتابخانه: الفقه ۲۵/ ۶۵۳) ۹۶) المسلسلات: از شیخ ابی محمد جعفر بن احمد قمی است. شیخ این مجموعه را در جمادی الآخر ۱۳۵۲ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۱۰۴/۳/۱/۲/۵ ج ۵، ۵/ ۳۲۳۰ ق.

این نسخه در سال ۱۳۶۹ هـ در تهران به چاپ رسیده. در پایان آن آمده است: «يقول شیر محمد بن صفر علی الهمدانی الجورقانی: هذا تمام ما فی النسخة التي نسخت هذا النسخة منها، و اتفق لی الفراغ فی السادس و العشرین من جمادی الثانية سنة ۱۳۵۲ من الهجرة المقدسة. بمشهد سیدی و مولای علی ابن ابی طالب (ع) يقول شیر محمد: قابلت هذه النسخ بنسخة عتیقة، لعلها كتبت منذ ستمائة سنة أو ما قاربها و هی أصل هذه النسخة، يقول شیر محمد: ثم عثرت علی نسخة الأصل و هی مطابقة للمتن». (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۸، فهرس التراث ۱: ۳۶۴، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۲۶/ ۶۹۱)

۹۷) مشکاة الأنوار فی غرر الاخبار: از شیخ ابی الفضل علی بن حسن بن فضل طبرسی است. آن را در ربیع الآخر ۱۳۶۷ هـ از روی نسخه‌ای به خط هادی حسینی کوبنانی با تاریخ ۱۱۱۵ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل ۱۰۰/۳/۲/۱ ج ۲، ۳/ ۳۲۲۶ ق.

این نسخه در سال ۱۴۲۳ هـ از طرف مؤسسه آل البيت (ع) لأحياء التراث در شهر مقدس قم در دو جلد به چاپ رسیده، که جلد اول ۴۲۵ صفحه و جلد دوم دارای ۵۰۵ صفحه و زبیری است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۸، فهرس التراث ۱: ۶۲۱، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۲۸/ ۷۱۰)

۹۸) مصادقة الاخوان: از شیخ محمد بن علی بن بابویه (صدوق) است. آن را در ربیع الآخر ۱۳۴۹ هـ از روی نسخه‌ای به خط سید ابی القاسم اصفهانی به تاریخ ۱۳۳۹ هـ استنساخ کرده است، به شماره مسلسل از ۹۷/۲/۱ ج ۱، ۲/ ۳۲۱۲ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۸، فهرس التراث ۱: ۴۲۵، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۱۴/ ۳۵۸)

۹۹) مصباح الأنوار فی فضائل الائمة الأطهار (ع): از شیخ هاشم بن محمد است. جلد اول آن است و در رجب ۱۳۵۶ آن را از روی نسخه‌ای که گفته می‌شد عتیق است، استنساخ شده. قدمت این نسخه به سید سال پیش یا حتی بیشتر باز می‌گردد، به شماره مسلسل ۴۳/۶/۹ ج ۱، ۳۲۲۴ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۹، فهرس التراث ۱: ۵۷۴، الذریعه ۲۱: ۳/ ۴۱۳۶، فهرست کتابخانه: التاريخ و الجغرافيا ۸/ ۱۹۶)

۱۰۰) مصباح الأنوار فی فضائل امام الأبرار (ع): جلد دوم از کتاب و از شیخ هاشم بن محمد است. آن را در محرم الحرام ۱۳۵۱ هـ استنساخ کرده و متنی که در نسخه آمده، چنین است: «قطعة من كتاب فی الامامية، لأحد علمائنا المتقدمين أظن قوياً أنه تأليف الشيخ الثقة الجليل أبي جعفر محمد بن جرير الطبري الامامي، مؤلف كتاب المسترشد و غيره، نسختها من قطعه عتيقه، لعلها كتبت منذ أربعمائه سنة أو أزيد...»

سپس از آنچه در ابتدای نسخه آورده، منصرف شده و نوشته است: «يقول شیرمحمد: قد وصل إلى المجلد الأول من هذا الكتاب و تبين أن هذه القطعة قطعة من كتاب مصباح الأنوار، تأليف: الشيخ الفاضل الجليل الشيخ هاشم بن محمد، على ما ذكره العلامة المجلسي و صاحب الوسائل و يظهر من نفس الكتاب أيضا: حيث قال في غير موضع: قال هاشم بن محمد» شماره مسلسل آن عبارت است: از ۴۴ / ۶ / ۹ / ۱ ج، ۳۲۲۵ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۹، فهرس التراث ۱: ۵۷۴، الذريعة ۲۱: ۱۰۳ / ۴۱۳۶، فهرست کتابخانه:

التاريخ والجغرافيا ۸ / ۱۹۵)

(۱۰۱) مصباح الزائر و جناح المسافر: از سید علی بن موسی بن جعفر بن طاووس است که آن را در جمادی الآخر ۱۳۷۲هـ استنساخ کرده؛ سپس آن را با نسخه‌ای عتیق که تاریخ آن به سال ۱۰۸۴هـ و به شیخ معراج همدانی باز می‌گردد، مقابله کرده است. به شماره مسلسل ۲۷۲ / ۲ / ۳ / ۱ ج، ۳۲۰۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۱۰، فهرس التراث ۱: ۶۶۰، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۲۸ / ۷۱۵)

(۱۰۲) مقتضب الأثر فی النص علی الأئمة الاثنی عشر(ع): از ابي عبدالله احمد بن محمد بن عیاش جوهری است که آن را در جمادی الاول ۱۳۴۶هـ از روی نسخه‌ای که به خط سید حسون مشهور به «براقی نجفی» با تاریخ ۱۳۱۲هـ بوده، استنساخ کرده است؛ همچنین از نسخه عبود بن شیخ مهدی بن عبدالغفار قزوینی هم استفاده کرده، پس آن را با نسخه‌ای که به خط علی محمد بن محمد جعفر بن محمد رحیم بن محمد صالح بن محمد شفیع بن حسن علی نجف آبادی اصفهانی به تاریخ ۱۳۴۶هـ و نیز با نسخه‌ای که متعلق به محمد بن احمد بن محمد بن عبدالکریم به تاریخ ۵۷۵هـ بوده، مقابله کرده است، به شماره مسلسل ۱۰۳ / ۳ / ۱ / ۲ / ۱ ج، ۳۲۱۹ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۱۰، فهرس التراث ۱: ۴۵۶، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ۳۰ / ۷۷۲)

(۱۰۳) المناقب و المثالب: از قاضی ابي حنیفه نعمان مغربی است. در شوال ۱۳۷۰هـ آن را از روی نسخه‌ای عتیق استنساخ کرده است، جز چند صفحه اول آن را. شماره مسلسل آن ۳۲ / ۵ / ۹ / ۱ ج، ۳۲۳۳ ق است. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۱۰، فهرس التراث ۱: ۴۰۷، فهرست کتابخانه: التاريخ و الجغرافيا ۸ / ۲۰۷)

حرف «ن»

(۱۰۴) نهج الايمان فی المناقب و الامامة: از شیخ زین الدین علی بن یوسف بن جبیر است. او این کتاب را در جمادی الآخر ۱۳۷۸هـ از روی نسخه‌ای عتیق استنساخ کرده است. شاید قدمت این نسخه به ششصد سال پیش یا حتی بیشتر بازگردد، فصل‌هایی از نسخه ناقص است. به شماره مسلسل ۱۱۹ / ۵ / ۱۳ / ۱ ج، ۳۲۰۸ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۱۱، فهرس التراث ۱: ۶۹۵، الذريعة ۲۴: ۴۱۱ / ۴۱۶۹، فهرست کتابخانه: العقائد و الکلام ۱۱ / ۲۸۵)

(۱۰۵) النوادر: از ابي رضا فضل الله بن علی راوندی است. در ذی القعدة ۱۳۶۱هـ آن را استنساخ کرده است، البته افتادگی‌هایی هم در این نسخه مشاهده می‌شود. به شماره مسلسل ۹ / ۳ / ۱۳ / ۱ ج، ۳۲۱۵ ق. این نسخه در سال ۱۳۷۰هـ در کتابخانه حیدریه نجف اشرف به چاپ رسید. به قطع رقعی، در لابه‌لای مجموعه‌ای که شامل ۵۶ صفحه بود؛ در پایان آمده است: «يقول الفقير الى الله الغني شیر محمد بن صفر

شیخ شیر محمد همدانی، پاسدار میراث اسلامی... / زهرا اسحاقی

علی همدانی جورقانی: هذا تمام ما فی النسخة التي نسخت هذه النسخة منها، و اتفق لی الفراغ بعون الله تعالى غرة شهر ذی القعدة من سنة ١٣٦١هـ، بمشهد سیدی امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (ع). (تراثنا ٧٣ - ٧٤: ٢١٢، فهرس التراث ١: ٥٧٩، الذریعه ٢٤ / ٣٣٧ / ١٧٨١، فهرست کتابخانه: التاريخ و الجغرافیا ٨ / ٢١٢)

١٠٦) نوادر الأثر فی علی خیر البشر: از محمد بن احمد بن علی قمی است که ساکن ری بود. این کتاب را در ربیع الاخر ١٣٤٧هـ از روی نسخه‌ای به خط سید ابی القاسم اصفهانی با تاریخ ١٣٠٤هـ و با نسخه‌ای که مربوط به سال ١٠٤٤هـ است، استنساخ کرده، به شماره مسلسل ٩٥ / ٢ / ١ / ج١، ٢ / ٣٢٢٩ ق. (تراثنا ٧٣ - ٧٤: ٢١٢، فهرس التراث ١: ٣٦٤، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ٣٣ / ٨٣٩)

١٠٧) نوادر علی بن اسباط: این کتاب برگرفته از کتاب الاصول الأربعمائة است. در ربیع الآخر ١٣٤٦هـ استنساخ شده است، به شماره مسلسل ١٠٣ / ٣ / ٢ / ج١، ٣٢١٩ ق. (تراثنا ٧٣ - ٧٤: ٢١٢، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ٣١ / ٨٠٦)

١٠٨) النوادر من کتاب من لا یحضره الفقیه: از محمد بن علی بن بابویه (الصدوق) است، بدون ذکر تاریخ، به شماره مسلسل ٣ / ٣٢٤٣ ق. (تراثنا ٧٣ - ٧٤: ٢١٣، فهرس التراث: ٢ / ٤٩٩) حرف «ه»

١٠٩) الهدایة: از حسین بن حمدان خصیبی است که در آن اسامی پیامبر (ص)، فاطمه زهرا (س) و ائمه (ع) را به ترتیب آورده است. در رجب ١٣٥٨هـ در نجف اشرف آن را استنساخ کرده؛ البته بر قسمت‌های زیادی از آن تعلیقات بارزوشی را افزوده است. به شماره مسلسل ٤٣ / ١ / ١ / ج١، ٢ / ٣٢٢٧ ق. (تراثنا ٧٣ - ٧٤: ٢١٣، فهرس التراث ١: ٤٠١، فهرست کتابخانه: التاريخ و الجغرافیا ٨ / ٢١٤ در آن تاریخ استنساخ سال ١٣٥٧هـ آورده شده است)

١١٠) الیقین: از علی بن موسی بن جعفر بن طاووس است. در ربیع الاول ١٣٤٧هـ آن را از روی نسخه‌ای که به خط محمد کاظم بن محمد زمان انصاری و با تاریخ ١٠٤٤هـ بوده، استنساخ کرده است. به شماره مسلسل ٩٥ / ٢ / ٢ / ج١، ١ / ٣٢٢٩ ق. (تراثنا ٧٣ - ٧٤: ٢١٣، فهرس التراث ١: ٦٦١، فهرست کتابخانه: الحديث و الدعاء ٣٥ / ٨٩٢)

اطلاعاتی در مورد کتابخانه‌اش

بعد آشنایی با تألیفات و آثار استنساخی شیخ همدانی، علاقه‌مند شدیم که اطلاعاتی هم در مورد کتابخانه تراثیه او داشته باشیم، این معلومات به شرح زیر هستند:

١) بیشتر نسخه‌های موجود در این کتابخانه به خط مؤسس (ره) هستند جز دو مورد آنها. الف- المحاسن: این کتاب متعلق به احمد بن ابی عبدالله برقی است که آن را از روی نسخه‌ای به خط علی همدانی با تاریخ ١٣٤٤هـ استنساخ کرده؛ سپس شیرمحمد همدانی سه مرتبه آن را تصحیح کرده است: یک بار از روی نسخه شیخ هادی آل کاشف الغطاء، بار دیگر از روی نسخه‌ای که مورخ سال ١٠٧٧

شیخ شیر محمد همدانی، پاسدار میراث اسلامی... / زهرا اسحاقی

بوده و آن را سید ابوالحسن اصفهانی از لابه لای کتب سید ابی تراب خوانساری خریداری کرده است و سوم از روی نسخه‌ای که مورخ سال ۱۰۸۸ هـ بوده و کار تصحیح را با شیخ حسین علی همدانی انجام داده است، به شماره مسلسل ۲۸۳ / ۲ / ۳ / ج ۱، ۳۲۳۱ ق. (تراثنا ۷۳ - ۷۴: ۲۰۴، فهرس التراث: ۱: ۲۹۰، فهرست کتابخانه: الحدیث و الدعاء ۲۵ / ۶۷۱)

ب- نور العیون فی تلخیص سیرة الامین المأمون محمد(ص): این کتاب خلاصه شده کتاب عیون الاثر فی فنون المعازی و الشمائل و السیر و الاصل و الاختصار است که هر دو متعلق به ابن سید الناس هستند، کتابت آن در سال ۱۱۸۳ هـ انجام گرفته است. شیخ آقابزرگ تهرانی در کتابخانه نجف اشرف این کتاب را دیده و در کتابش و ذیل کشف الظنون، صراحتاً اسم آن را بیان کرده ۱۱۲، به شماره مسلسل ۲۶۸ / ۲ / ۳ / ج ۱. (فهرست کتابخانه: التاریخ و الجغرافیا ۸ / ۲۱۳)

همان طور که پیش تر گذشت، تعداد آثار استنساخی شیخ همراه اصول السنته عشر حدود ۱۲۶ نسخه و تعداد تألیفات او هم ۲۶ نسخه است که با دو نسخه المحاسن و نور العیون یک مجموعه را تشکیل می دهند که شامل ۱۵۴ نسخه است و در کل ۳۹ جلد می شود که ۱۷ جلد آن به صورت کتابی مستقل آورده شده و ۲۲ جلد آن مجموعه‌ای از مطالب ۲ تا ۹ کتاب است. تمامی اینها در کتابخانه امام امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف وجود دارند، به جز کتاب کلمة الحق و حواشی‌ای که بر بعضی تألیفاتش نوشته شده است؛ همچنین کتاب ما نزل من القرآن فی اهل البيت(ع) که از آثار استنساخی شیخ است، در این کتابخانه موجود نیست. شیخ (ره) در ۲۸ جمادی الآخر سال ۱۳۹۰ هـ چشم از جهان فرو بست و کتابهای کتابخانه‌اش از طرف کتابخانه امام امیرالمؤمنین(ع) در نجف اشرف، یک سال بعد از وفات او به قیمت ۵۰ دینار عراقی خریداری شدند که در آن زمان مبلغ مناسبی بود. این کار با تلاش سه تن از علماء، آقایان آیت الله سید محمد مهدی خراسان - دام ظلّه - که از منتقل شدن کتابخانه خبر داد، شیخ محمود بن معراج همدانی و فردی که فقط سید خراسان او را به خاطر می آورد، اما نامش را فراموش کرده است. شاید نام او شیخ حسین همدانی بوده. از تاریخ ۹۱/۳/۲۱ هـ که برای بسته شدن کتابخانه شیخ همدانی و انتقال کتابهای آن به کتابخانه امیرالمؤمنین(ع) آورده شده، مشخص می شود که انتقال کتابخانه اندکی بعد از وفات شیخ، یعنی در تاریخ ۹۰/۶/۲۸ هـ صورت گرفته است.

شیخ آقا بزرگ تهرانی(ره) در نوشتن کتابش، الذریعه و الطبقات^۱، از این کتابخانه استفاده کرده و نام ۱۶ نسخه را در الذریعه آورده است. تألیفات او را هم، به جز کتاب کلمة الحق گردآوری کرده است. این کتاب از همان مواردی است که تذکراتی بر آن داده شده.

آثار استنساخی او را بر حسب مطالبی که گردآوری کرده بودند تا در ۱۸ کتاب منتشر کنند، به چاپ رساندند و در مورد تعدادشان هم به جای شمارش آن آثار استنساخی، تعداد همین کتب را آورده اند.

۱. طبقات أعلام الشیعه، ۹: ۱۷۵.